

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky



Bakalářská práce

Vývoj komoditní struktury českého agrárního exportu

Pavla Benešová

© 2011 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Pavla Benešová

obor Podnikání a administrativa

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 16 určuje tuto bakalářskou práci.

Název tématu: **Vývoj komoditní struktury českého agrárního
exportu**

Struktura bakalářské práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Vývoj komoditní struktury a její charakteristika
4. Analýza vývoje českého agrárního exportu
5. Budoucí prognóza vývoje komoditní struktury českého agrárního exportu
6. Literární rešerše
7. Závěr
8. Seznam literatury
9. Přílohy

Rozsah původní zprávy: 30 - 40 stran

Seznam odborné literatury:

- Teplá, M., Svoboda, J., Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU, MZE ČR, 2005
Tracy, M., Zemědělství a potraviny v tržní ekonomice, PEF ČZU, 1993
Svatoš, M. a kol., Agrární politika, CREDIT Praha, 2001
Obstfeld, M., Krugman, A., International Economics, Pearson International edition, 2005
Lukas, Z., Poschl, J., Možnosti a bariéry rozvoje zemědělství v střední a východní Evropě v rámci EU-25, MZE ČR, 2004
Mezera, J., Pokorný, V., (VÚZE), Panorama potravinářského průmyslu ČR, MZE ČR
FAO, Production Yearbook,
VÚZE/UZEI, Ročenka agrárního zahraničního obchodu (roky 1997-současnost)
Mankiew, N., G., Základy ekonomie, Grada Publishing, 1999
Svatoš, M., Kuna, Z., Dvořáčková, V., Ekonomika světového zemědělství, PEF ČZU, 1994
MZE ČR, Zpráva o stavu zemědělství České republiky – "Zelená zpráva" (od roku 1995 – současnost)

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Luboš Smutka, Ph.D.**

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2010

Beridová v z.
.....
Vedoucí katedry



[Handwritten signature]
.....
Děkan

V Praze dne: 19.11.2008

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vývoj komoditní struktury českého agrárního exportu" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2011

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mému vedoucímu práce panu Ing. Lubošovi Smutkovi, Ph.D. za odborné vedení, rady, čas a hlavně trpělivost, kterou mi věnoval. Také bych ráda poděkovala své rodině a blízkým za podporu během celého studia a psaní této práce.

Vývoj komoditní struktury českého agrárního exportu

Czech Republic: agrarian export commodity structure development

Souhrn

Práce má za cíl analyzovat komoditní strukturu českého agrárního exportu v letech 1993 až 2008. Je rozdělena na tři období, které budou podrobněji v práci popsány.

Teoretická část popisuje a vysvětluje základní pojmy týkající se agrárního zahraničního obchodu, českého agrárního exportu a vztahu České republiky k Evropské unii.

Vlastní část práce je zaměřena na analýzu českého agrárního zahraničního exportu a zejména na komoditní strukturu. Popisuje zemědělské ukazatele za dané období a poukazuje na vnější působení, které ovlivňovalo český zahraniční export.

Poslední kapitola uvádí budoucí prognózu vývoje komoditní struktury českého agrárního exportu, porovnání vývoje komoditní struktury před a po vstupu České republiky do Evropské unie.

Summary

The aim of the work is the analysis of the structure of the Czech agricultural commodity exports from 1993 to 2008. It is divided into three periods, which will be described in greater detail in the work.

The theoretic part describes and explains the basic concepts relating to agrarian foreign trade, the Czech agricultural exports and the relationship between the Czech Republic and the European Union.

The own part of the work is focused on the analysis of Czech agricultural foreign export and especially on the commodity structure. It describes agricultural indicators for the period and points to external action, which influenced Czech foreign export.

The last chapter presents a forecast of future commodity's development of Czech agricultural export. Next it compares commodity structure before entering Czech Republic into the European Union and after Czech Republic became a member of the European Union.

Klíčová slova: komoditní struktura, agrární export, komodita, agregace, vývoj, Evropská unie, agrární zahraniční obchod, obrat, bilance

Keywords: commodity structure, agricultural export, commodity, aggregation, development, the European Union, agriculture foreign trade, turnover, balance

Obsah

1 Úvod.....	9
2 Cíl práce a metodika	10
2.1 Cíl práce	10
2.2 Metodika práce.....	10
3 Literární rešerše	14
3.1 Vývoj komoditní struktury a její charakteristika	14
3.1.1 Vymezení agrárního zahraničního obchodu	14
3.1.2 Komoditní struktura.....	14
3.2 Obecný rámec změn prostředí a podmínek českého AZO po vstupu ČR do EU	15
3.2.1 Společná zemědělská politika.....	15
3.2.2 Státní zemědělský intervenční fond.....	15
3.2.3 Agrární politika ČR a společná zemědělská politika EU	15
3.2.4 Mezinárodní dohody.....	16
3.2.5 Vývoz ve vztahu k Evropské unii.....	17
3.2.6 Nástroje při vývozu	18
3.3 Historie českého agrárního zahraničního obchodu	19
4 Analýza vývoje českého agrárního exportu.....	20
4.1 Obecné tendence českého AZO	20
4.2 Základní ukazatele AZO ČR.....	20
4.2.1 Období transformace české ekonomiky	20
4.2.2 Období příprav České republiky na vstup do EU.....	21
4.2.3 Období po vstupu České republiky do Evropské unie	22
4.3 Agrární zahraniční obchod.....	23
4.3.1 AZO 1993 – 1998 analýza komoditní struktury vývozu	23
4.3.2 Základní charakteristiky a tendence AZO 1993 - 1998.....	26
4.3.3 Rozdělení vývozu do EU a zemí CEFTA.....	27
4.3.4 Analýza vývozu za období 1993 - 1998.....	27
4.3.5 AZO 1999 – 2003 analýza komoditní struktury vývozu	28
4.3.6 Porovnání komoditní struktury s předchozím obdobím	30
4.3.7 Základní charakteristiky a tendence AZO 1999 - 2003.....	31
4.3.8 Pozice českého AZO v Evropě před vstupem do EU.....	31
4.3.9 Zhodnocení desetiletého vývoje AZO ČR před vstupem do EU	33
4.3.10 AZO 2004 - 2008 analýza komoditní struktury vývozu.....	34

4.3.11 Porovnání komoditní skladby před vstupem a po vstupu.....	37
4.3.12 Základní charakteristiky a tendence AZO 2004 - 2008.....	38
4.3.13 Zhodnocení vývoje AZO po vstupu ČR do EU.....	39
5 Budoucí prognóza vývoje komoditní struktury	41
6 Závěr	44
6.1 Porovnání změn v komoditní struktuře za sledovaná období	44
6.2 Zhodnocení a porovnání vývoje AZO před a po vstupu	48
7 Seznam použitých zdrojů.....	51
7.1 Literární zdroje.....	51
7.2 Internetové zdroje.....	52
8 Seznam.....	53
8.1 Seznam použitých zkratk.....	53
8.2 Seznam tabulek	55
8.3 Seznam obrázků	56

1 Úvod

Komoditní struktura České republiky prodělala v průběhu sledovaných šestnácti let mnoho změn. Jednou z těchto změn byl přechod z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Tento přechod byl příčinou liberalizace zahraničního obchodu, která ovlivnila i komoditní strukturu českého agrárního exportu.

Další změnou byl vstup České republiky do Evropské unie. Česká republika se musela po vstupu vyrovnat s tvrdou konkurencí v podobě vyspělých států.

Trvalým problémem komoditní struktury českého agrárního exportu je fakt, že Česká republika vyváží ve velkém množství komoditní agregace s nižší přidanou hodnotou a nízkým stupněm finalizace. Jedná se většinou o suroviny a polotovary. Naopak dováží finalizované výrobky a luxusní zboží. Uvedené důvody ovlivňují agrární saldo českého zahraničního obchodu. To bylo po celou sledovanou dobu záporné, a po vstupu do Evropské unie se tato tendence ještě dynamizovala.

Změny, které ovlivnily komoditní strukturu, trvají dodnes. Jednotlivé významné komodity ztratily své postavení na mezinárodních trzích. Příčinou byla nedostatečná péče o jakost, prezentaci a propagaci těchto komodit v zahraničí.

Další jev, který přispěl ke zhoršení komoditní skladby českého agrárního zahraničního exportu, byl spojen se ztrátou pozic významných komodit na českém agrárním exportu. Sortiment zbožové skladby agrárního exportu se rozšiřoval, ale o nevýznamné komoditní agregace, které zhoršovaly záporné saldo českého agrárního exportu. Hodnota vývozu komoditních agregací, které dříve proslavily český agrární export v cizině, klesala.

Aktuální stav českého agrárního zahraničního exportu nyní neodpovídá možnostem zemědělství České republiky.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem předkládané práce je identifikovat změny českého agrárního zahraničního obchodu s důrazem na vývoj komoditní struktury českého agrárního exportu v jednotlivých časových úsecích.

Dále je cílem práce zjistit, jaké komoditní agregace byly hlavními pilíři českého agrárního zahraničního exportu ve sledovaných letech 1993 – 2008 a porovnat změny v komoditní skladbě za jednotlivá časová období.

2.2 Metodika práce

Práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a analytickou část. Teoretická část je zpracována na základě sekundárních údajů z nastudované literatury a internetových zdrojů, které se zabývají danou problematikou.

Vlastní část práce, která je tvořena analýzou vývoje agrárního zahraničního obchodu (dále AZO) s důrazem na vývoj komoditní struktury českého agrárního exportu, bude provedena z nashromážděných statistických dat. Tyto data pocházejí z Ročenek agrárního zahraničního exportu za jednotlivé roky, které jsou zhotoveny Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky (dále VUZE).

Ekonomické ukazatele, které v práci popisují vývoj AZO a komoditní struktury ve sledovaných letech, jsou především obrat, bilance, hodnoty vývozu a stupně krytí agrárního dovozu vývozem.

V práci je použito rozdělení kapitol komoditní struktury, které vychází ze základní jednotky Kombinované nomenklatury (dále KN) Evropské unie. Toto rozdělení se používá v celní statistice. Kombinovaná nomenklatura je rozšíření harmonizovaného systému a poskytuje vyšší stupeň podrobnosti pro klasifikaci zboží než tento systém.

Pro bližší specifikaci vývozu a dovozu významných komodit se zboží dále člení na položkové, nebo výjimečně podpoložkové.^{1, 2}

Agrární zboží se vymezuje podle výše uvedené nomenklatury, těmito třídami:

- I. živá zvířata, živočišné výrobky,
- II. rostlinné produkty,
- III. živočišné nebo rostlinné tuky a oleje, výrobky vzniklé jejich štěpením, upravené jedlé tuky, živočišné nebo rostlinné vosky,
- IV. výrobky potravinářského průmyslu, nápoje, lihové tekutiny a ocet, tabák a vyrobené tabákové náhražky.

Tyto třídy se dále dělí do 24 kapitol, jinak nazývané jako komoditní agregace. Protože jsou některé názvy obsahu jednotlivých kapitol v dané nomenklatuře velmi dlouhé, používají se zkrácené názvy těchto kapitol. Nejdůležitější a rozhodující jsou vždy čísla jednotlivých kapitol, podkapitol, skupin resp. položek.³

Pro snadnější zorientování se v práci je v následující tabulce 2.1 zobrazen seznam základních komoditních agregací podle uváděné Kombinované nomenklatury.

Tab. 2.1 Seznam základních komoditních agregací podle Kombinované nomenklatury

KN	Komodity	KN	Komodity
1	Živá zvířata	13	Rostl. výtažky a šťávy
2	Maso a droby	14	Rostl. pletací materiály
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost v.	15	Živočišné a rostl. tuky a oleje
4	Mléko a ml. výrobky, ptačí vejce a med	16	Přípr. z masa, ryb, korýšů apod.
5	Ost. živ. produkty	17	Cukr a cukrovinky
6	Živé rostl. a květinář.výrobky	18	Kakao a kakaové přípravky
7	Zelenina, poživat. rostliny, kořeny	19	Přípravky z obilí
8	Ovoce, ořechy	20	Přípravky ze zeleniny, ovoce a ořechů
9	Káva, čaj, maté, koření	21	Různé potr. přípravky
10	Obilí	22	Nápoje, lih. tekutiny a ocet
11	Mlín. výrobky, slad, škroby, apod.	23	Zbytky a odpady v potr. průmyslu
12	Olejnata semena a plody	24	Tabák a tabákové výrobky

Pramen: VUZE

¹ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

² BADAL, Tomáš. *Statistika zahraničního obchodu v lesnicko-dřevařském sektoru* [online]. 2008 [cit. 2011-03-29]. Lesnická práce. Dostupné z WWW: <<http://lesprace.silvarium.cz/content/view/2159/175/>>.

³ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

Pro agrární zahraniční zboží se používá také rozdělení na kompetitivní a nekompetitivní výrobky. Toto rozdělení je účelné především z hlediska mezinárodního obchodu. Liší se zejména hodnocením svého dopadu na saldo obchodní bilance.

Kompetitivní výrobky, také překládané jako výrobky schopné konkurence, jsou takové produkty, které se vyrábí nebo pěstují v podmínkách dané země, a při dovozu tak představují určitou konkurenci pro domácí zboží.

Nekompetitivní výrobky, v podmínkách dané země vyrobit/vypěstovat nejdou, a proto nepředstavují hrozbu konkurence v případě dovozu.

Protože je u některých výrobků sporné jejich zařazení a neexistují přesné definice těchto pojmů, bylo zboží zařazováno často pouze podle vlastních úvah zpracovatelů zahraničně-obchodních statistik. Důsledkem tohoto stavu je existence mnoha rozborů agrárního zahraničního obchodu v členění na kompetitivní a nekompetitivní položky, které jsou nomenklaturně odlišné.⁴

V analytické části je porovnání českého agrárního zahraničního obchodu před a po vstupu do Evropské unie (dále EU). Z tohoto důvodu jsou v textu často použity zkratky týkající se EU. Těmito zkratkami jsou:

EU-10 – státy přistoupivší do EU 1. 5. 2004 (Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko, Slovinsko),

EU-12 – země EU-10, ke kterým v roce 2007 přistoupilo Rumunsko a Bulharsko,

EU-15 – EU po roce 1994 (Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie),

EU-25 – EU od 1. 5. 2004,

EU-27 – EU od 1. 1. 2007 (vč. Rumunska a Bulharska).

Práce je rozdělena na tři období. První období reprezentují roky 1993 – 1998. Je nazýváno obdobím transformace české ekonomiky. Druhé období, které trvá od roku 1999 do roku 2003, je období příprav na vstup České republiky (dále ČR) do Evropské unie. Poslední období je tvořeno roky 2004 – 2008 a je to období po vstupu ČR do EU.

⁴ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

Vývoj komoditní struktury je vztáhnut k těmto obdobím a jsou na něm ukázány změny v její skladbě. Za tyto období jsou vypočítány průměrné vývozy všech 24 hodnocených komodit a jejich podíly na celkovém agrárním zahraničním obchodě. Tyto průměrné hodnoty a podíly jsou porovnány a jsou na nich ukázány nejdůležitější změny, které se udály za sledovaná období. Data jsou pro lepší přehlednost shrnuta v tabulkách a na několika příkladech jsou z nich vytvořeny grafy. K tomu byl použit program MS Excel.

Poslední část práce, která se zabývá budoucí prognózou vývoje komoditní struktury českého agrárního exportu, je zpracována pomocí lineární trendové funkce v MS Excel. U prognóz jednotlivých komoditních agregací je použit index determinace. Pro tuto práci je stanovena výše indexu determinace na 0,7 a vyšší. Modely, které mají tuto hodnotu nižší, mají nízkou hodnotu spolehlivosti a jejich trend růstu není zřetelný. Ze všech analyzovaných komodit jsou do vlastní části práce vybrány jen ty s nejvyšším indexem determinace a zároveň s největším podílem na agrárním exportu. Zbylé prognózované modely, které mají nižší podíl na agrárním exportu, nebo ty, které mají index determinace nižší než stanovený, jsou umístěny do příloh.

„Lineární trend je nejčastěji používaným typem trendové funkce. Jeho značný význam spočívá jednak v tom, že jej můžeme použít vždy, chceme-li alespoň orientačně určit základní směr vývoje analyzované časové řady, a jednak v tom, že v určitém omezeném časovém intervalu může sloužit jako vhodná aproximace jiných trendových funkcí.“⁵

„Index determinace

- udává kvalitu regresního modelu, přesněji vyjádřeno udává, kolik procent rozptylu vysvětlované proměnné je vysvětleno modelem a kolik zůstalo nevysvětleno, udává se většinou v procentech;
- nabývá hodnot od nuly do jedné (teoreticky i včetně těchto krajních mezí), přičemž hodnoty blízké nule značí špatnou kvalitu regresního modelu; hodnoty blízké jedné značí dobrou kvalitu regresního modelu.“⁶

⁵ HINDLS, Richard; HRONOVÁ, Stanislava; SEGER, Jan. *Statistika pro ekonomy*. Praha 4 : Professional Publishing, páté vydání. 415 s. ISBN 80-86419-59-2.

⁶ *Index determinace* [online]. 2009 [cit. 2011-03-31]. IASTAT - interaktivní učebnice statistiky. Dostupné z WWW: <<http://iastat.vse.cz/regrese/Regrese9.htm>>.

3 Literární rešerše

3.1 Vývoj komoditní struktury a její charakteristika

3.1.1 Vymezení agrárního zahraničního obchodu

Agrární zahraniční obchod (dále AZO) je konkrétním projevem ekonomických vztahů mezi jednotlivými ekonomikami či ekonomickými seskupeními a jejich vnějším ekonomickým prostředím, a to ve formě obousměrných toků zemědělského a potravinářského zboží. Toto zemědělské a potravinářské zboží jinak nazývané komoditami je vymezeno kapitolami 1 - 24 Celního sazebníku.⁷

3.1.2 Komoditní struktura

Komoditní struktura českého agrárního exportu je poměrně silně polarizovaná. Přes 50 % celkové hodnoty je ve sledovaném období tvořeno pouze šesti nejvýznamnějšími vývozními komoditními agregacemi. Těmito nejvyváženějšími položkami jsou komodity: mléko a mléčné výrobky, nápoje a lihoviny, olejnatá semena a plody, tabák a tabákové výrobky, cukr a cukrovinky a různé potravinové přípravky. První tři výše zmíněné dokonce tvořily v letech 1993 – 2008 více než 30 % celkového českého agrárního exportu. Komoditní skladba českého agrárního exportu je díky tomu vysoce stabilní. Občasné výkyvy, které se objevují v komoditní struktuře, jsou převážně způsobeny poptávkou na světovém trhu a nijak významně neovlivňují strukturu českého agrárního exportu.⁸

⁷ SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika agrárního sektoru*. 2008. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008. 170 s. ISBN 978-80-213-1846-5.

⁸ SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika agrárního sektoru*. 2008. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008. 170 s. ISBN 978-80-213-1846-5.

3.2 Obecný rámec změn prostředí a podmínek českého AZO po vstupu ČR do EU

Vzhledem k tomu, že je v analytické části práce porovnání komoditní struktury před a po vstupu ČR do EU, je vhodné pro lepší pochopení zmínit v teoretické části společnou zemědělskou politiku ČR a EU. Jedná se především o popis povinností a opatření, které na ČR po vstupu do EU připadly. Dále je stručně zmíněn Státní zemědělský intervenční fond, který se společnou zemědělskou politikou úzce souvisí a je vymezena dotační politika spolu s platbami u určitých komodit.

3.2.1 Společná zemědělská politika

1. května 2004, kdy Česká republika (dále ČR) vstoupila do Evropské unie, se zavázala jako ostatní členské země EU, k dodržování principů a pravidel Společné zemědělské politiky (dále SZP) včetně Společné obchodní politiky (dále SOP), a respektování právních předpisů vydaných v rámci těchto politik. Agrární obchod ČR je ovlivňován těmito oběma politikami. Od této doby se zahraničním obchodem (dále ZO) rozumí pouze obchod se třetími zeměmi. Obchod s členskými státy EU se stal obchodem vnitřním v rámci jednotného trhu Společenství. SOP trvá na jednotných zásadách úprav celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, liberalizačních opatření, vývozní politiku a ochranná obchodní opatření.

3.2.2 Státní zemědělský intervenční fond

Státní zemědělský intervenční fond (dále SZIF) je od 30. 4. 2004 akreditovanou Platební agenturou pro provádění opatření SZP financování z EAGGF. Zprostředkovává tedy finanční podporu, kterou EU poskytuje ČR v rámci SZP.

3.2.3 Agrární politika ČR a společná zemědělská politika EU

Česká agrární politika byla v předvstupním období zaměřena především na usnadnění přechodu na unijní systém podpor a na zastavení poklesu stavů přežvýkavců. Po vstupu do EU se národní dotační politika plně podřídila pravidlům SZP.

V roce 2001 bylo podle zákona započato s podporami znevýhodněných oblastí (dále LFA), pastvy zvířat na trvalých travních porostech (dále TTP) a podporou chovu přežvýkavců. Dále byly zavedeny kompenzační platby u mléka z národních zdrojů,

kteře trvaly až do vstupu ČR do EU. Měly být přípravou na mechanismy společné organizace trhu s mlékem a se spuštěním kvótového systému.

ČR nedostala jako nová členská země od okamžiku vstupu do EU přímé platby v plném rozsahu, ale byl stanoven jejich postupný náběh (ve výši 25 %). Kvůli tomu bylo Přístupovou smlouvou umožněno tyto přímé platby dorovnávat národními doplňkovými platbami – Top-Up až do úrovně 30 % EU-15.

Pro výplatu přímých plateb byl zvolen systém jednotné platby na plochu. Všechny přímé platby pro daný rok se sečtou a potom vyplatí na každý hektar využívané zemědělské půdy.

Po vstupu ČR do EU byly platby LFA z národních zdrojů nahrazeny platbami v rámci Horizontálního plánu rozvoje venkova (dále HRDP) ze zdrojů EU. Proplacení plateb typu Top-Up proběhlo ještě před vstupem podle dojednaných principů Přístupovou smlouvou. Jedním z důvodů bylo usnadnění přechodu na unijní systém a také z důvodu, že odpadla složitá notifikační procedura.⁹

3.2.4 Mezinárodní dohody

Po vstupu do EU musí Česká republika ukončit veškeré dohody, jak mezinárodní (i se zeměmi CEFTA), tak ostatní, které nejsou slučitelné se členstvím. A zároveň se stává smluvní stranou mezinárodních dohod, které uzavřela EU. K tomu jí zavazuje Akt přistoupení, který byl podepsán v dubnu 2003 mezi EU a kandidátskými zeměmi.

ČR si současně zachová své členství ve WTO. Ale protože je členem WTO i EU a jedná za ni ve WTO Evropská komise, budou podmínky pro zahraničně obchodní operace českých vývozců a dovozců shodné s podmínkami nastavenými pro obchodníky z členských států EU.

Obchodní vztahy EU jsou charakterizovány velkým počtem preferenčních dohod, meziregionálních iniciativ a jiných ujednání. Nejdůležitějšími jsou vztahy se členskými státy ESVO (Švýcarsko, Norsko, Island a Lichtenštejnsko). ČR přistoupila k Dohodě o Evropském hospodářském prostoru (dále EHP), protože vazba EHP na vnitřní trh je velice silná.

⁹ FOLTÝN, Ivan, et al. *Dopady agrární politiky na vybrané zemědělské komodity před a po vstupu ČR do EU: Výzkumná studie - metodika*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2008. 106 s. ISBN 978-80-86671-57-4.

Dalšími významnými oblastmi a zeměmi, se kterými má EU sjednané dohody jsou: oblast středomoří (Maroko, Palestina, Tunisko, Jordánsko, Libanon, Egypt, Alžírsko), spolupráce se skupinou ACP, preferenční dohody s Bulharskem, Rumunskem, Tureckem, Izraelem a Chorvatskem, dohody s Běloruskem, Čínou, Chile, Mercosurem, Švýcarskem, Arménií, Azerbajdžánem, Makedonií, Gruzii, Kazachstánem, Kyrgyzstánem, Mexikem, Moldávií, Ruskou federací, San Marinem, JAR, Jižní Koreou, Sýrií, Turkmenistánem, Ukrajinou a Uzbekistánem.

Obchod s vyspělými mimoevropskými zeměmi, Austrálií, Kanadou, Japonskem, Korejskou republiku, Hongkongem, Tchaj-wanem, Novým Zélandem, Singapurem a USA, probíhá na základě smluvních celních sazeb.

Pro české dovozce se ztíží dovoz nekompetitivních zemědělských komodit, které měly dosud přístup na trh s minimálním nebo nulovým clem. Důvodem je všeobecně vysoká (již zmiňovaná) úroveň cel, kterou musí převzít i ČR. Kvůli tomu bude pro ČR výhodný režim dovozních licencí umožňující participaci na preferenčních celních kvótách EU pro dovoz ze třetích zemí.

Výhodou pro Českou republiku je to, že veškeré české zboží bude mít volný přístup bez tarifních a netarifních překážek na celé území trhu EU, odpadne celní řízení, prokazování původu a zřizování celních skladů, placení licenčních a certifikačních poplatků a bude zrušen režim zušlechťovacího styku. Pro české podnikatele bude výhodné, že budou podnikat ve stabilizovaném podnikatelském prostředí s jasnými pravidly hospodářské soutěže. Pouze se musí vyrovnat s přísnějšími pravidly ve vztahu k ekologii, technickým předpisům a normám, ochraně spotřebitele, bezpečnosti potravin apod.¹⁰

3.2.5 Vývoz ve vztahu k Evropské unii

V EU nelze získat bez vývozní licence exportní subvenci, proto se tento systém aplikuje většinou u vývozu komodit, které mohou být předmětem exportních subvencí. Základním smyslem režimu vývozních licencí je respektování závazků WTO na tyto subvence. Nesmí být vyplaceno více podpor vývozu, než umožňují závazky. Tento způsob je také jednou z cest, jak hlídat společné rozpočtové prostředky Společenství, vyčleněné na poskytování exportních subvencí. Režim vývozních licencí podléhá komplikovanému systému kontrolních mechanismů. Vývozce musí složit kauci k získání licence, která mu je

¹⁰ TEPLÁ, Marta; SVOBODA, Jan. *Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU*. ČR: Ministerstvo zemědělství ČR, 2003. 33 s.

po zrealizování příslušného obchodu vrácena. Vývozní licence je cenným papírem, který opravňuje operátora k vývozu za lepších než běžných obchodních podmínek a dává mu prostor k získání většího efektu z daného obchodu.¹¹

3.2.6 Nástroje při vývozu

Nejdůležitějším nástrojem na vnitřním trhu¹² je intervenční neboli nákupní cena. Intervenční místa Evropské unie (dále EU) musí vykupovat stanovené kvality určitých výrobků za předem dané ceny. Tyto ceny tedy rozhodují o výši domácí ceny na velkoobchodní úrovni.

Kvotace produkce je významným pojmem, který má v poslední době rostoucí úlohu. Tzn., že cena zboží, které přesahuje stanovené množství je na nižší úrovni než cena, která je pevně stanovena těmito regulacemi pro odpovídající množství.

Dalším nástrojem je spoluodpovědnostní odvod. Nejprve byl zaveden na trhu s mlékem, později ve změněné formě i na ostatních trzích. Spoluodpovědnostní odvod garantuje výrobcí redukovanou cenu. Domácí cena je určena intervenční cenou, která zůstává neměnná, ale výrobce dostává cenu sníženou o spoluodpovědnostní odvod.

Novější vývoj byl zaveden na trhu s řepkou v roce 1992. Podle něho se tvoří domácí cena volným dovozem ze světového trhu a výrobce dostává vyrovnávací platbu, která je přepočítaná na plochu. Výše této platby by měla být vyměřena tak, aby výrobce dostal stejný výnos jako před tímto ustanovením. Před rokem 1992 platil systém deficiency payments, což znamená, že v domácí zemi platila světová tržní cena a výrobcí se vyplatila výpomoc, vztažená ke zboží, která byla ve výši rozdílu mezi cílovou a tržní cenou.

Další činností na trhu v EU je program dávání půd do klidu, který je doplněn programy extenzifikace¹³. Tyto programy platné od roku 1988 nabízejí rolníkům vyrovnávací platby za extenzivní využívání zemědělské půdy.

Posledním nástrojem jsou na plochu vázané transferové platby, které mají rostoucí význam. Jedná se o subvence, které jsou vázané na faktor a měly by podpořit a zlepšit příjmovou situaci v zemědělství.¹⁴

¹¹ TEPLÁ, Marta; SVOBODA, Jan. *Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU*. ČR: Ministerstvo zemědělství ČR, 2003. 33 s.

¹² Vnitřní trh je jednotný trh EU.

¹³ Extenzifikace je zvyšování úrodnosti půdy na úkor výnosů.

¹⁴ SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 1996. 274 s. ISBN 80-213-0288-7.

3.3 Historie českého agrárního zahraničního obchodu

Historie českého agrárního exportu je velmi negativní. Značkové výrobky, které zlepšovaly image českého exportu ve světě, ztrácely své postavení. Dále se snižovala efektivnost AZO, která byla doprovázená růstem nutného dovozu. Nosné tradiční komodity, díky kterým se český agrární export dostal do podvědomí na světovém trhu, ztratily své pozice. Místo toho český agrární vývoz exportoval mnoho bezvýznamných položek. Tyto důvody vedly ke snižování efektivnosti agrárního sektoru i celého národního hospodářství.

V dalším odstavci je uvedeno několik příkladů pro lepší představivost.

Prvním příkladem je ztráta pozice exportu sladu. Český slad byl uznávaný i v cizině, cena i jakost se na mezinárodním trhu odvozovala od české. Díky své vysoké kvalitě byl propagován i světovými pivovarnickými společnostmi, které ho používali na výrobu piva.

Stejně to bylo i na mezinárodním trhu chmele. Předtím jsme určovali cenu a jako jediní jsme mohli tento produkt v požadovaném množství a kvalitě nabídnout.

Český agrární export vyvážel do ciziny odrůdy brambor a ječmene k množení, ve vysoké kvalitě. Další významnou položkou byla semena trav vysoké jakosti nebo míchané zeleninové saláty, u kterých poptávka převyšovala nabídku. Dále to byly například položky jako české peří, pražská šunka, všetatská cibule, znojenské okurky. Těchto položek je mnoho a bylo by možné ve výčtu dále pokračovat.¹⁵

¹⁵ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

4 Analýza vývoje českého agrárního exportu

4.1 Obecné tendence českého AZO

Již z předcházejícího textu lze říci, že pozice agrárního zboží v českém zahraničním obchodě dlouhodobě klesá. Růst obratu českého celkového zahraničního obchodu je rychlejší než růst obratu zahraničního obchodu s agrárními produkty. Tento vývoj odpovídá tendencím ve většině průmyslových zemí a je také v souladu s dlouhodobými změnami zbožové skladby mezinárodního obchodu.¹⁶

4.2 Základní ukazatele AZO ČR

4.2.1 Období transformace české ekonomiky

Tab. 4.1 Základní ekonomické ukazatele za roky 1993 – 1998 v mil. Kč

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Obrat AZO	63773	68917	83232	89062	99407	103287
Agrární vývoz	32276	28722	35596	33473	39479	42065
Agrární dovoz	31497	40195	47636	55589	59928	61222
Bilance AZO	779	-11473	-12040	-22116	-20449	-19157
Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	8,4	7	6,2	5,6	5,5	4,9
Podíl bilance agrárního obchodu na bilanci celkem (%)	7,7	55,7	12,6	14	14,7	25,1

Pramen: VUZE (1997, 1998) a vlastní zpracování

Z údajů uvedených v tabulce 4.1 vyplývá, že agrární import rostl mnohem rychleji než export. Zároveň klesal podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu. Obrat AZO rostl průměrným tempem cca 10 % ročně.

Tento vývoj byl spjat s postupným procesem liberalizace českého trhu. Dalším důvodem bylo drastické snižování objemu zemědělské výroby, které trvalo od první poloviny devadesátých let. Docházelo k rapidnímu růstu importů finalizované produkce a zároveň k poklesu podílu zpracovaných výrobků v rámci celkového agrárního exportu.

¹⁶ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

Uvedené příčiny souvisely s nárůstem záporného agrárního salda, které stoupalo v průměru každým rokem o více než 2 mld. Kč.¹⁷

4.2.2 Období příprav České republiky na vstup do EU

Tab. 4.2 Základní ekonomické ukazatele za roky 1999 – 2003 v mil. Kč

Ukazatel	1999	2000	2001	2002	2003
Obrat AZO	100244	112608	118499	113974	122823
Agrární vývoz	39757	47724	49418	45124	48794
Agrární dovoz	60486	64883	69081	68850	74029
Bilance AZO	-20729	-17159	-19663	-23726	-25236
Podíl obratu agrárního obchodu na celkovém obchodním obratu (%)	5,3	4,8	4,5	4,4	4,4
Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	4,4	4,3	3,9	3,6	3,6

Pramen: VUZE (2003) a vlastní zpracování

Z tabulky 4.2 lze vyčíst, že tempo agrárního vývozu se zvýšilo a zmenšilo nepoměr v růstu mezi agrárním dovozem a vývozem. Záporná bilance se stále každým rokem prohlubovala, a i nadále klesal podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu.

Sledované období bylo charakteristické zpomalením tempa růstu agrárního zahraničního obchodu o více než polovinu, ve srovnání s předchozím obdobím. Snižovalo se tempo růstu agrárního exportu i importu. Agrární import, ale svou rychlostí růstu stále převyšoval export, i když ne tak znatelně jako v minulém období.¹⁸

¹⁷ SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika agrárního sektoru*. 2008. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008. 170 s. ISBN 978-80-213-1846-5.

¹⁸ SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika agrárního sektoru*. 2008. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008. 170 s. ISBN 978-80-213-1846-5.

4.2.3 Období po vstupu České republiky do Evropské unie

Tab. 4.3 Základní ekonomické ukazatele za roky 2004 – 2008 v mil. Kč

Ukazatel	2004	2005	2006	2007	2008
Obrat AZO	155247,7	182042	191278,8	226213	237979
Agrární vývoz	61526,1	78519,6	78542,1	96879,9	106931
Agrární dovoz	93821,6	103522,4	112736,7	129333	131048
Bilance AZO	-32295,5	-25002,7	-34194,6	-32453,1	-24117,1
Stupeň krytí dovozu vývozem (%)	65,6	75,8	69,7	74,9	81,6
Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	3,6	4,2	3,7	3,9	4,3

Pramen: VUZE (1998) a vlastní zpracování

Z uvedené tabulky 4.3 lze vyčíst, že se záporná bilance agrárního zahraničního obchodu snižovala, rostl podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu a zvyšoval se stupeň krytí dovozu vývozem. Dalšími dobrými změnami bylo, že průměrné meziroční tempo růstu agrárního vývozu převýšilo tempo růstu agrárního importu.

Po vstupu do Evropské unie začaly stoupat objemy vývozu a dovozu realizovaného obchodu, ale to bohužel souviselo i s navýšením bilančního schodku agrárního obchodu. Dalšími změnami, které sebou přinesl vstup do EU, bylo zrušení veškeré celní ochrany mezi starými a novými zeměmi EU a ČR. Vzájemnému obchodu se otevřely trhy se zemí EU-15 a ČR, ale také trhy devíti dalších států, ze kterých je zejména Polsko, Slovensko a Maďarsko významnými partnery českého agrárního obchodu.¹⁹

¹⁹ SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika agrárního sektoru*. 2008. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008. 170 s. ISBN 978-80-213-1846-5.

4.3 Agrární zahraniční obchod

4.3.1 AZO 1993 – 1998 analýza komoditní struktury vývozu

Tab. 4.4 Vývoz základních 24 komodit v období 1993 – 1998 v mil. Kč

KN	Komodity	Vývoz						Průměrný vývoz 1993 - 1998	%
		1993	1994	1995	1996	1997	1998		
1	Živá zvířata	2405	1798	1537	1141,5	1803,5	2027	1785,3	5,1
2	Maso a droby	2027	858	820	808,5	1228,2	1686,2	1238	3,5
3	Ryby, koryši, měkkýši a ost v.	561	686	756	859,6	934,7	1008,7	801	2,3
4	Mléko a ml. výrobky, ptačí vejce a med	6611	5299	6265	5923,8	5493,4	5972,3	5927,4	16,8
5	Ost. živ. produkty	123	132	150	135,5	129,4	170,8	140,1	0,4
6	Živé rostl. a květinář.výrobky	112	103	108	107,9	127,5	137,3	116	0,3
7	Zelenina, poživat. rostliny, kořeny	903	1020	733	676,8	666,2	448,4	741,2	2,1
8	Ovoce, ořechy	541	594	778	646,7	866,2	798,2	704	2
9	Káva, čaj, maté, koření	355	340	776	472,9	671,3	905,9	586,9	1,7
10	Obilí	757	391	3714	871,3	275,5	1009,9	1169,8	3,3
11	Mlýn. výrobky, slad, škroby, apod.	1505	1348	1989	1805,2	1762,1	1838,2	1707,9	4,8
12	Olejnata semena a plody	2702	1897	2878	3288,9	2832,5	2899,5	2749,7	7,8
13	Rostl. výtažky a šťávy	34	20	32	108,2	114,6	125,1	72,3	0,2
14	Rostl. pletací materiály	3	6	8	2,9	3,7	4,8	4,7	0
15	Živočišné a rostl. tuky a oleje	1314	1460	1689	1503,5	1674,1	1904,4	1590,8	4,5
16	Přípr. z masa, ryb, koryšů apod.	659	482	663	654,2	777,3	1140,7	729,4	2,1
17	Cukr a cukrovinky	1699	1438	1567	1054,8	2201,3	1741	1616,9	4,6
18	Kakao a kakaové přípravky	1305	1162	1426	1578,5	1415,3	1367,5	1375,7	3,9
19	Přípravky z obilí	1061	936	1374	1908,7	2253,4	2231,3	1627,4	4,6
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce a ořechů	770	658	1005	1352,7	1821,3	1345,9	1158,8	3,3
21	Různé potr. přípravky	727	936	1065	1173,7	1492	2273,1	1277,8	3,6
22	Nápoje, lih. tekutiny a ocet	4565	3639	3490	4261,7	4428,1	4325,2	4118,2	11,7
23	Zbytky a odpady v potr. průmyslu	1131	1033	1240	1451,2	1385,5	1377,6	1269,7	3,6
24	Tabák a tabákové výrobky	959	1482	1533	2364,8	5122,3	5339,6	2800,1	7,9
	Celkem	32829	27718	35596	34153,7	39479,4	42078,7	35309,1	100

Pramen: VUZE (1997, 1998) a vlastní zpracování, vlastní výpočty

Z tabulky 4.4 lze vyčíst, že za sledované období měla nejvyšší hodnotu exportu komodita mléko, mléčné výrobky, ptačí vejce a med. Podílela se na celkovém vývozu za průměr těchto let 16,6 % a 5927,4 mil. Kč.

Druhou komoditní agregací s nejvyššími hodnotami vývozu byly nápoje, lihové tekutiny a ocet. Participovaly na celkovém vývozu 11,7 % s hodnotou 4118,2 mil. Kč.

Dále to byla komodita tabák a tabákové výrobky, která měla hodnotu vývozu 2800,1 mil. Kč a podíl 7,9 %. Hned po této komoditě se umístily olejnata semena a plody, které se ve sledovaném období podílely 7,9 % na celkovém agrárním vývozu, a jejich hodnota vývozu byla 2749,7 mil. Kč.

Další komoditou, která se podílela zas o něco menším podílem, a to 5,1 % na vývozu, byla živá zvířata. Této komodity se vyvezlo množství za 1785,3 mil. Kč.

Další čtyři komodity po sobě následovaly v malých intervalech, a byly to mlýnské výrobky, slad a škroby s 4,8 % a 1707,9 mil. Kč, přípravky z obilí s 4,6 % a hodnotou

vývozu 1627,4 mil. Kč a se stejným procentuálním podílem cukr a cukrovinky, jejichž hodnota exportu byla 1616,9 mil. Kč.

Ostatní komodity, které měly podíl okolo 3 % na celkovém agrárním vývozu, byly kakao a kakaové přípravky s 3,9 % a 1375,7 mil. Kč, různé potravinové přípravky s 3,6 % a 1277,8 mil. Kč, a se stejným podílem zbytky a odpady v potravinářském průmyslu s hodnotou vývozu 1269,7 mil. Kč. Dále to byly s 3,5 % a 1238 mil. Kč maso a droby a pak se stejným podílem 3,3 % obilí s 1169,8 mil. Kč a přípravky ze zeleniny ovoce a ořechů s 1158,8 mil. Kč.

Výčet ostatních komoditních agregací s procentuálním podílem a hodnotou vývozu v mil. Kč je zobrazen v tabulce, ale jejich podíly jsou již malé pouze okolo 2 %.

V podrobnějším členění tyto nárůsty z větší části tvořily u kapitoly 04 KN máslo a sušené mléko. Další velmi významnou položkou u kapitoly 22 KN bylo pivo. Tato položka reprezentovala společně s pivovarskými surovinami zhruba 15 % celkového agrárního vývozu. Komoditní agregace živá zvířata byla z 60 % tvořena živým skotem.

Komodita kakao a kakaové přípravky, která se také několikrát svou hodnotou vývozu zařadila mezi významné exportní komodity, byla z velké části tvořena kakaovým práškem, čokoládou a čokoládovými výrobky. Tyto položky tvořily průměrně cca 4 % na celkovém agrárním exportu.

Dalšími významnějšími položkami jsou z komodity 12 KN řepkové semeno a semena maku.

Ostatními položkami, které se více podílely na agrárním zahraničním vývozu, jsou pekařské zboží, chmel, zelenina, ovoce, cukr, obiloviny bez rýže, destiláty, cukrovinky (nečokoládové).^{20, 21}

Protože se u některých významných komoditních agregací střídají roky s převahou dovozu nebo vývozu dělí se na netto-vývozní nebo netto-dovozní komodity. Netto-vývozní komodity jsou komodity, které po celé sledované období vykazovaly převis vývozu nad dovozem. K trvale netto-vývozním komoditám v podrobnějším členění na položky

²⁰ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

²¹ TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2003*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2005. 55 s. ISBN 80-86671-26-7.

patří především řepka, mák, slad, pivo, cukr a cukrovinky neobsahující kakao, pšeničná mouka a krupice, jablka, živý jatečný skot, živá jatečná drůbež a máslo.²² Tyto položky jsou zobrazeny v tabulce 4.5.

Tab. 4.5 Podíl vývozu a netto-vývozu na produkci u vybraných exportně významných komodit v období 1993-1998 v tunách

CN	Název komodity	Vývoz 1993-1998 (t)	Netto-vývoz 1993-98 (t)	Podíl vývozu na produkci %	Podíl netto-vývozu na produkci %
120791	Mák	71198	68287	80,71	77,41
1210	Chmel	33703	29154	65,79	56,91
1107	Slad	974200	957179	40,42	39,71
405	Máslo	153164	149491	36,78	35,9
80 810	Jablka	555043	305915	34,62	19,08
1205	Řepka	502654	456940	15,45	14,05
1701	Cukr rafin.	497265	385635	15,8	12,25
2203	Pivo (1000 l)	1283196	1211411	11,92	11,26
1001	Pšenice	1478116	947386	x	4,34
406	Sýry a tvaroh	95747	25822	x	3,47
1101	Pšen. mouka a krupice	181910	168907	3,58	3,32
207	Drůbež zabitá	31251	x	4,13	x

Pramen: VUZE (1998) a vlastní zpracování

Čistě vývozními komoditami za sledované období byly položky mléko a mléčné výrobky, nápoje a lihoviny, olejnatá semena a plody, mlýnské výrobky, slad a škroby a živá zvířata. V následující Tabulce 4.6 jsou zobrazeny i s průměrnou hodnotou za roky 1993 – 1998.

²² TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

Tab. 4.6 Netto-vývozní komodity v letech 1993 – 1998 v mil. Kč

CN	Název agregace	Netto vývoz	
		1993-98 Σ	průměr ročně
04	Mléko a ml. výrobky, vejce a med	26756	4459,3
22	Nápoje a lihoviny	10528	1754,7
12	Olejnata semena a plody	8883	1480,5
11	Mlýnské výrobky, slad a škrob	8130	1355
01	Živá zvířata	7138	1189,7

Pramen: VUZE (1998) a vlastní zpracování

4.3.2 Základní charakteristiky a tendence AZO 1993 - 1998

Základní tendencí českého AZO ve sledovaném období je zvyšování růstu obratu celkového zahraničního obchodu oproti růstu obratu obchodu s agrárními produkty. Tento vývoj se shoduje s většinou průmyslově založených zemí a je také v souladu s dlouhodobými změnami komoditní skladby mezinárodního obchodu.²³

Za sledované období se podíl na obratu agrárního zboží na celkovém obratu českého zahraničního obchodu kontinuálně snižoval. Podíl pasiva AZO na celkové záporné zahraničně-obchodní bilanci ČR je v porovnání s participací agrárního zboží na celkovém zahraničně-obchodním obratu více než dvojnásobný. Zatímco se však odpovídající podíl na obratu trvale snižuje, podíl na tvorbě záporného salda v posledních letech vzrůstá. Tento vývoj je jedním z nejzávažnějších aktuálních problémů českého agrárního zahraničního obchodu.

V roce 1998 byla hodnota celkového světového vývozu nejnižší od roku 1982. Klesaly ceny všech surovin a ropy. Zapůsobilo to i na ceny relevantních komodit na mezinárodním trhu, které tím pádem byly také nízké. Proto byla bilance českého AZO příznivější. Kdyby se okolnosti nezměnily, bylo by pasivní saldo AZO vyšší. Mezinárodní agrární trh byl poznamenán měnovou a finanční krizí v zemích jihovýchodní Asie a v Rusku. Nerealizovaly se očekávané vývozy, nabídka byla vysoká a zboží zůstávalo v neprodaných zásobách. Ceny rostlinných produktů na mezinárodním trhu poklesly na nejnižší úroveň v posledních deseti letech. Tyto změny pozitivně ovlivnily náklady v živočišné výrobě a český dovoz krmiv, olejů a tuků. Negativním důsledkem bylo snížení cen u českých nejvyváženějších komodit (mlékárenské produkty aj.) a u komodit, které

²³ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

byly silně subvencovány cizími státy, což ohrožovalo odbyt domácích producentů. Mezi tyto položky se řadí vepřové maso, cukr, drůbež a pšenice.

Za této mimořádně nepříznivé situace čeští zemědělci a potravináři zase ukázali, že mají nedostatečné znalosti o mezinárodním agrárním trhu, neznalosti konjunkturálního vývoje a nepřesné odhady budoucího vývoje. V tomto roce, kdy byla nepříznivá situace u obilovin, jsme jich vyvezli o 150 % více než v průměru předchozích dvou let.^{24, 25}

4.3.3 Rozdělení vývozu do EU a zemí CEFTA

Export do Evropské unie, reprezentovaly za sledované období ze 40 % pouze čtyři komodity: mléko a smetana v prášku, pivo, živý skot a chmel.

Pivo a chmel jsou pro český agrární export tím nejlepším příkladem. Je to značkové zboží s vysokou tržní hodnotou, které zlepšuje image ČR. V případě piva jde o finální výrobek propagující český agrární sektor v EU. Oproti tomu vývoz sušeného mléka a živého skotu má zcela jiný charakter. Jde o suroviny s nepoměrně nižším podílem národní práce, které mají menší význam pro posilování image českého agrárního sektoru v EU.

Export agrárního zboží do členských zemí CEFTA je komoditně mnohem diverzifikovanější. Osm hodnotově nejvýznamnějších komodit představuje pouze 32 % celkové hodnoty agrárního vývozu do těchto zemí. Zbožová skladba vývozu do zemí CEFTA je z hlediska českého agrárního sektoru příznivější a podíl surovin a polotovarů je zřetelně nižší. Naopak podíl finálních výrobků, včetně značkových je vyšší.²⁶

4.3.4 Analýza vývozu za období 1993 - 1998

Agrární sektor ČR vyvezl ve sledovaném šestiletí zboží v průměrné hodnotě 35268,5 mil. Kč ročně. Hodnota českého agrárního sektoru se zvýšila v indexním vyjádření v roce 1998 na 130 % v porovnání s rokem 1993. Stupeň krytí agrárního dovozu vývozem, který do r. 1996 klesal, až na 60,2 % se v r. 1998 opět zvýšil na 68,7 %. Od r. 1996 se hodnota zemědělsko-potravinářského exportu kontinuálně zvyšovala.

²⁴ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

²⁵ TUČEK, Petr, et al. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1998*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1999. 56 s. ISBN 80-85898-78-0.

²⁶ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.

Dynamika růstu celkového vývozu České republiky byla ale rychlejší, a proto i nadále klesal podíl agrárních produktů na celkovém zahraničním vývozu ČR.²⁷

4.3.5 AZO 1999 – 2003 analýza komoditní struktury vývozu

Tab. 4.7 Vývoz základních 24 komodit v období 1999 – 2003 v mil. Kč

KN	Komodity	Vývoz					Průměrný vývoz 1999 - 2003	%
		1999	2000	2001	2002	2003		
1	Živá zvířata	1270,2	1176,8	1518,0	1542,5	1455,9	1392,7	3
2	Maso a droby	985,2	1238,8	2253,4	2024,4	1451,5	1590,7	3,4
3	Ryby, koryši, měkkýši a ost v.	925	955,6	1128,7	1130,3	1161,4	1060,2	2,3
4	Mléko a ml. výrobky, ptačí vejce a med	5591,4	6774,0	7795,7	5515,8	6254,2	6386,2	13,8
5	Ost. živ. produkty	246,1	261,1	280,7	484,4	708,4	396,1	0,9
6	Živé rostl. a květinář.výrobky	124,7	145,0	149,7	199,3	240,0	171,7	0,4
7	Zelenina, poživat. rostliny, kořeny	625,3	551,2	570,5	444,3	460,7	530,4	1,1
8	Ovoce, ořechy	922,5	1069,5	752,4	753,1	756,6	850,8	1,8
9	Káva, čaj, maté, koření	570,9	578,9	584,9	496,0	522,2	550,6	1,2
10	Obilí	2517,1	4310,2	883,0	803,9	3398,8	2382,6	5,2
11	Mlýn. výrobky, slad, škroby, apod.	1503,6	2310,5	1944,4	1879,2	2079,5	1943,4	4,2
12	Olejnatá semena a plody	5110,6	5315,3	5068,5	4261,9	2643,6	4480	9,7
13	Rostl. výtažky a šťávy	227,7	309,8	390,9	501,6	528,0	391,6	0,8
14	Rostl. pletací materiály	3,1	8,7	3,6	5,1	5,2	5,1	0
15	Živočišné a rostl. tuky a oleje	1637,2	1580,1	1711,7	1176,4	1072,7	1435,6	3,1
16	Přípr. z masa, ryb, koryšů apod.	821,9	902,1	908,1	565,2	557,6	751	1,6
17	Cukr a cukrovinky	1246	2097,5	3580,8	3276,7	3293,5	2698,9	5,8
18	Kakao a kakaové přípravky	1063,1	1622,3	1902,2	2081,5	2672,4	1868,3	4
19	Přípravky z obilí	1785,5	1933,3	2222,1	2213,9	2539,1	2138,8	4,6
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce a ořechů	1208	1299,2	1385,0	1256,1	1447,5	1319,2	2,9
21	Různé potr. přípravky	2261,2	3037,1	3444,8	4115,5	5425,3	3656,8	7,9
22	Nápoje, lih. tekutiny a ocet	4133,7	5244,2	5657,1	5806,4	5569,8	5282,2	11,4
23	Zbytky a odpady v potr. průmyslu	1138,4	1735,6	2019,8	1730,6	1839,1	1692,7	3,7
24	Tabák a tabákové výrobky	3838,9	3267,8	3262,0	2859,7	2710,9	3187,9	6,9
	Celkem	39757,3	47724,5	49418,2	45123,8	48793,7	46163,5	100

Pramen: VUZE (2003) a vlastní zpracování, vlastní výpočty

Z výše uvedené tabulky 4.7 vyplývá, že nejvyšší průměrné hodnoty exportu za roky 1999 – 2003 měla komodita mléko, mléčné výrobky, ptačí vejce a med. Tato komodita participovala na sledovaném období 13,8 % s hodnotou 6386,2 mil. Kč.

Druhou komoditní agregací s největším podílem na celkovém vývozu 11,4 % a zároveň nejvyšší hodnotou exportu 5282,2 mil. Kč byly nápoje, lihové tekutiny a ocet.

Třetí nejvýznamnější komoditou byla olejnatá semena a plody, které měly hodnotu vývozu 4480 mil. Kč a 9,7 % na celkovém vývozu.

Různé potravinové přípravky byly další nejvyváženější komoditou s hodnotou exportu 3656,8 mil. Kč a 7,9 %.

²⁷ TUČEK, Petr, et al. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1998*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1999. 56 s. ISBN 80-85898-78-0.

Po nich následovala komoditní agregace tabák a tabákové výrobky, které se podílela 6,9 % na celkovém agrárním vývozu a její hodnota exportu byla 3187,9 mil. Kč.

Komoditou, která se dále zařadila mezi nejvyváženější, byl cukr a cukrovinky s 5,8 % a 2698,9 mil. Kč. Po cukru následovalo obilí, jehož hodnota byla 2382,6 mil. Kč a 5,2 %.

Komoditními agregacemi, které se podílely zhruba 4 %, byly přípravky z obilí s 4,6 % a 2138,8 mil. Kč, mlýnské výrobky, slad a škroby s 4,2 % a hodnotou vývozu 1943,4 mil. Kč. Poslední bylo kakao a kakaové přípravky s rovnými 4 % a 1868,3 mil. Kč.

Komoditami, které ještě stojí za zmínku, byly zbytky a odpady v potravinářském průmyslu s 3,7 % na celkovém podílu a 1692,7 mil. Kč na exportu, maso a droby, které se podílely 3,4 % na celkovém vývozu a hodnota exportu byla 1590,7 mil. Kč. Dále 3,1 % a 1435,6 mil. Kč měla komodita živočišné a rostlinné tuky a oleje, hned po ní následovala s 3 % komodita živá zvířata, která měla vyšší hodnoty exportu na úrovni 1392,7 mil. Kč.

Zbožová skladba se od roku 1993 zásadně nezměnila. Nejvyváženější komodity zůstaly na svých pozicích. U komoditní agregace mléko a mléčné výrobky se oproti předchozímu roky zlepšila položková struktura a s tím i průměrné kilogramové ceny. V předchozím období se z této kapitoly vyvezlo nejvíce másla a sušeného mléka. V tomto období byl nejvyšší podíl až 90 %, tvořen mlékem a smetanou v prášku, sýry a tvarohem a máslem. Kysané mléčné výrobky zůstávaly nejméně vyváženou položkou z celé této agregace.

Druhou nejvyváženější položkou, jak je již zmíněno výše, byla kapitola nápoje, lihové tekutiny a ocet. Tato komodita byla tvořena stejně jako v předchozím období nejvíce pivem. Tato položka představovala až 67 % z celé této kapitoly za sledované období. Za toto sledované období, ale jeho podíl postupně klesal a nahrazoval ho vývoz limonád a vína.

Třetí hodnotově nejvýznamnější komoditou byla v tomto období olejnatá semena a plody. Hodnota vývozu této komoditní agregace se oproti minulému období velmi výrazně zvýšila. Z údajů uvedených v tabulkách 4.4 a 4.7 vyplývá, že hodnoty této komodity se v letech 1993 – 1998 pohybovaly mezi 1897 až 3288,9 mil. Kč a v tomto období 1999 - 2003 byly mezi 2643,6 až 5315,3 mil. Kč. Z této kapitoly činil podíl řepky

36,5 % a podíl chmele cca 30,5 %. Řepka byla jednou z největších samostatných položek. Chmel měl naopak klesající tendenci. Vysoký byl podíl slunečnicových semen.

Významnou položkou, která tvořila přes 60 % komoditní agregace přípravy z obilí, bylo pekařské zboží. Dále to byl slad, který tvořil 80 % komodity mlýnské výroby a pak pšeničná mouka.^{28, 29, 30}

4.3.6 Porovnání komoditní struktury s předchozím obdobím

Tab. 4.8 Porovnání průměrných vývozu 1993 - 1998 a 1999 - 2003 v mil. Kč

KN	Komodity	Průměrný vývoz 1993 - 1998	%	Průměrný vývoz 1999 - 2003	%
1	Živá zvířata	1785,3	5,1	1392,7	3
2	Maso a droby	1238	3,5	1590,7	3,4
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost v.	801	2,3	1060,2	2,3
4	Mléko a ml. výrobky, ptačí vejce a med	5927,4	16,8	6386,2	13,8
5	Ost. živ. produkty	140,1	0,4	396,1	0,9
6	Živé rostl. a květinář.výrobky	116	0,3	171,7	0,4
7	Zelenina, poživat. rostliny, kořeny	741,2	2,1	530,4	1,1
8	Ovoce, ořechy	704	2	850,8	1,8
9	Káva, čaj, maté, koření	586,9	1,7	550,6	1,2
10	Obilí	1169,8	3,3	2382,6	5,2
11	Mlým. výrobky, slad, škroby, apod.	1707,9	4,8	1943,4	4,2
12	Olejnata semena a plody	2749,7	7,8	4480	9,7
13	Rostl. výtažky a šťávy	72,3	0,2	391,6	0,8
14	Rostl. pletací materiály	4,7	0	5,1	0
15	Živočišné a rostl. tuky a oleje	1590,8	4,5	1435,6	3,1
16	Přípr. z masa, ryb, korýšů apod.	729,4	2,1	751	1,6
17	Cukr a cukrovinky	1616,9	4,6	2698,9	5,8
18	Kakao a kakaové přípravky	1375,7	3,9	1868,3	4
19	Přípravky z obilí	1627,4	4,6	2138,8	4,6
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce a ořechů	1158,8	3,3	1319,2	2,9
21	Různé potr. přípravky	1277,8	3,6	3656,8	7,9
22	Nápoje, lih. tekutiny a ocet	4118,2	11,7	5282,2	11,4
23	Zbytky a odpady v potr. průmyslu	1269,7	3,6	1692,7	3,7
24	Tabák a tabákové výrobky	2800,1	7,9	3187,9	6,9
	Celkem	35309,1	100	46163,5	100

Pramen: VUZE (1998, 2003) vlastní zpracování, vlastní výpočty

²⁸ TUČEK, Petr, et al. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1999*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2000. 57 s. ISBN 80-85898-85-3.

²⁹ TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2001*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2002. 37 s. ISBN 80-86671-02-X.

³⁰ TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2003*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2005. 55 s. ISBN 80-86671-26-7.

Uvedená tabulka 4.8 porovnává průměrné vývozy za roky 1993 – 1998 s průměrnými vývozy za roky 1999 – 2003. Z této tabulky vyplývá, že největší pokles zaznamenaly komodity živá zvířata o 392,6 mil. Kč, dále zelenina, požitelné kořeny o 210,8 mil. Kč a komodita živočišné a rostlinné tuky a oleje, která klesla o 155,2 mil. Kč. Největší nárůst zaznamenaly komoditní agregace různé potravinové přípravky o 2379 mil. Kč, olejnatá semena a plody o 1730,3 mil. Kč a obilí o 1212,8 mil. Kč.

4.3.7 Základní charakteristiky a tendence AZO 1999 - 2003

Hodnota agrárního vývozu ve sledovaném období téměř kontinuálně vzrůstala, kromě roku 1999. Schodek platební bilance vzrostl na nejvyšší úroveň od roku 1993. Tento vývoj byl způsoben trvajícím poklesem cen na mezinárodním trhu a také tím, že jsme stále vyvážely více zemědělských surovin a polotovarů, které měly nízkou přidanou hodnotu, a dováželi jsme finální potravinářské výrobky. Na celkovém českém vývozu se agrární produkty podílely nevýznamně a tento podíl se nadále snižoval z 8,4 % v r. 1993 až na 3,6 % v r. 2003.

Obrat AZO se na celkovém zahraničním obchodě (dále ZO) ČR podílel v roce 2003 pouze 4,4 %. Průměrný stupeň krytí dovozu vývozem byl za celé sledované období pouze 68,3 %. Český agrární sektor vyvezl průměrně ročně zboží za 46170,9 mil. Kč. Za uváděných pět let se agrární export zvýšil o 9042,3 mil. Kč (22,7 %), tzn., že průměrný meziroční přírůstek byl 2260,6 mil. Kč. Bilance českého AZO se v hodnoceném pětiletí zhoršovala. Od roku 1999 do roku 2003 se toto pasivní saldo zvýšilo o 22,3 %.^{31, 32}

4.3.8 Pozice českého AZO v Evropě před vstupem do EU

V období před vstupem do Evropské unie nebyly pro vývozce příznivé cenové podmínky na agrárním trhu. Na trhu byla nízká poptávka a ceny hlavních agrárních komodit byly v roce 2002, až na výjimky (rostlinné oleje, olejniny), nižší než v průměru předcházejících pěti let. Výrazně poklesly zejména ceny některých mlékárenských produktů důležitých pro český vývoz.

Nominálně nejvyšší pasivní saldo z kandidátských zemí měla bilance AZO ČR, tento údaj lze vyčíst z tabulky 4.8.

³¹ TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2001*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2002. 37 s. ISBN 80-86671-02-X.

³² TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2003*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2005. 55 s. ISBN 80-86671-26-7.

V posloupnosti národních AZO podle bilančního výsledku v roce 2002, se řadila ČR na 15. místo z 25, ve srovnání od nejlepšího aktiva po nejvyšší schodek. Z toho vyplývá, že výše schodku bilance AZO neměla žádný vztah k intenzitě zemědělské výroby. Jde to vidět na příkladu, kdy země s nejvyšší hodnotou produkce (Malta, Nizozemí), vykázaly vysoce nadprůměrné hodnoty pasivního salda AZO.³³

Tab. 4.9 Bilance agrárního zahraničního obchodu zemí EU a přistupujících zemí v roce 2002 ve vztahu k výměře zemědělské půdy a počtu pracovníků v zemědělství

Státy s aktivní bilancí AZO

	zem.půda /tis. ha	pracovníci v zem. /tis. os.	zem. produkce/ mil. EUR	AZO/ mil. EUR	AZO/ha z.p./EUR	AZO/prac. v zem./EUR	zem. prod./ha z.p./EUR
Dánsko (DK)	2694	96	9098	2750	1020,8	28645,8	3377,1
Maďarsko (HU)	5853	235	5660	1486	967	6323,4	967
Irsko (IRL)	4458	120	5879	1891	424,2	15758,3	1318,8
Řecko (EL)	3575	627	11665	686	191,9	1094,1	3262,9
Francie (F)	27856	964	65072	4930	177	5114,1	2336
Finsko (FIN)	2216	140	3976	367	165,6	2621,4	1794,2
Lotyšsko (LV)	2485	145	562	361	145,3	2489,7	226,2
Rakousko (A)	3375	215	5751	280	83	1302,3	1704
Švédsko (S)	3054	114	4563	183	59,9	1605,3	1494,1

Státy s pasivní bilancí AZO

	zem.půda /tis. ha	pracovníci v zem. /tis. os.	zem. produkce/ mil. EUR	bilance AZO/ mil. EUR	bilance AZO/ha z.p./EUR	bilance AZO/prac. v zem./EUR	zem. prod./ha z.p./EUR
Litva (LT)	3487	245	1181	-56	-16,1	228,6	338,7
Španělsko (E)	25596	1025	35585	-840	-32,8	819,5	1390,3
Polsko (PL)	18246	2736	14388	-604	-33,1	220,8	820,2
Itálie (I)	15355	1113	43388	-946	-61,6	850	2825,7
Lucembursko (L)	128	3	263	-17	-132,8	5666,7	2054,7
Česká rep. (CZ)	4280	228	3232	-709	-165,7	3109,6	755,1
Německo (D)	17038	956	44490	-3283	-192,7	3434,1	2611,2
Slovensko (SK)	2444	132	1522	-506	-207	3833,3	622,7
Portugalsko (P)	3838	645	3976	-825	-215	1261,5	1036
Spojené král. (UK)	15799	390	24119	-3904	-247,1	10010,3	1526,6
Estonsko (EE)	891	43	422	-374	-419,8	8697,7	473,6
Slovinsko (SI)	486	90	1006	-363	-746,9	4033,3	2070
Belgie (B)	1390	56	7359	-1078	-775,5	19250	5294,2
Nizozemsko (NL)	1933	238	20744	-2114	-1093,6	8882,4	10731,5
Kypr (CY)	143	14	x	-556	-3888,1	39714,3	x
Malta (MT)	12	3	158	-265	-22083,3	88333,3	13166,7

³³ TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2000*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2002. 54 s. ISBN 80-85898-94-2.

EU-15 a deset kandidátských zemí celkem

	zem.půda /tis. ha	pracovníci v zem. /tis. os.	zem. produkce/ mil. EUR	bilance AZO/ mil. EUR	bilance AZO/ha z.p./EUR	bilance AZO/prac. v zem./EUR	zem. prod./ha z.p./EUR
EU 15	128305	6701	287886	-199	-1,6	-29,7	2243,8
KZ 10	38327	3871	x	-2281	-59,5	-589,3	x

Pramen: VUZE (2003) a vlastní zpracování

4.3.9 Zhodnocení desetiletého vývoje AZO ČR před vstupem do EU

Bilanční proporce českého AZO byly za období 1999 až 2003 výrazně horší, než odpovídající vztahy v agrárním obchodě v Evropě, v EU-15 i v 10 KZ. Pasivum vzrostlo z 10,4 mld. Kč na 25,4 mld. Kč, tzn. o 144,1 %. Souběžně se naopak celoevropský bilanční schodek AZO snižoval. Pozice ČR jako netto-dovozce agrárního zboží zesilovala. Schodek bilance AZO výrazně zhoršoval schodek bilance celkového ZO ČR. Důvody, které k tomu přispěly, byly vzrůstající poptávka po nekompetitivním zboží, dále po značkovém potravinářském zboží a všeobecně po luxusnějším sortimentu.

Český AZO nelze srovnávat s vyspělými státy Evropy. V hodnoceném desetiletí byl agrární export ČR zhruba 2krát menší než řecký, 4krát menší než rakouský, 5krát menší než irský, 14krát menší než belgický a 20krát menší než nizozemský.

Podíl obrátu obchodu se zeměmi CEFTA na celkovém AZO se v průběhu dekády zvýšil z 23 % na 32 % a trvale vzrůstal. Bilance AZO se státy CEFTA byla pro nás trvale aktivní, i když se koncem sledovaného desetiletí bilanční přebytek snížil. Podíl EU na celkovém obrátu AZO ČR kolísal mezi 42 - 49 %, oproti obrátu se zeměmi CEFTA neměl vzestupnou tendenci.

Komoditní skladba za celé sledované období byla stabilní. Trvalou dominantní nejvyváženější komoditou bylo mléko a mlékárenské výrobky. Tento stav byl neracionální ve vztahu k vývoji a stavu této komodity na mezinárodním trhu.

Pouze pět zbožových skupin reprezentovalo 50 % celkové hodnoty českého agrárního vývozu. Až 77 % z celkového agrárního exportu tvořily nezpracované suroviny a polotovary s nízkým stupněm přidané hodnoty. Zároveň dlouhodobě klesal objem vývozu zemědělských produktů s vyšší mírou invence, snižoval se vývoz osiv a sádí, plemenných zvířat a šlechtitelského materiálu, a zvyšoval se dovoz tohoto zboží. To vše způsobovalo problém setrvalého růstu schodku bilance AZO. Větší diverzifikace vývozu by agrárnímu exportu pouze prospěla.

Druhá polovina hodnoceného období na tom byla mnohem lépe díky růstu exportu potravinářských oborů, ve kterých byl vysoký podíl zahraničního kapitálu. Nadnárodní společnosti, které se na tom podílely, měli dobrou znalost na evropských i ostatních trzích.³⁴

4.3.10 AZO 2004 - 2008 analýza komoditní struktury vývozu

Tab. 4.10 Vývoz základních 24 komodit v období 2004 – 2008 v mil. Kč

KN	Komodity	Vývoz					Průměrný vývoz 2004 - 2008	%
		2004	2005	2006	2007	2008		
1	Živá zvířata	3268,2	3833,9	3889,8	4228,0	4914,0	4026,8	4,8
2	Maso a droby	2526,4	2869,6	2712,0	3379,1	4085,5	3114,5	3,7
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost v.	1240,0	1292,1	1368,9	1332,3	1473,5	1341,4	1,6
4	Mléko a ml. výrobky, ptačí vejce a med	8238,7	10470,8	12476,5	15519,3	14619,5	12265	14,5
5	Ost. živ. produkty	617,5	435,7	531,5	513,8	530,7	525,8	0,6
6	Živé rostl. a květinář.výrobky	269,2	328,6	328,3	272,1	291,7	298	0,4
7	Zelenina, požívat. rostliny, kořeny	788,7	1349,9	1950,8	2064,9	1999,7	1630,8	1,9
8	Ovoce, ořechy	1753,1	3265,5	2100,9	2363,6	2335,1	2363,6	2,8
9	Káva, čaj, maté, koření	494,5	824,2	1134,7	1341,9	1324,6	1024	1,2
10	Obilí	1670,6	6801,3	5657,0	7331,7	7562,2	5804,6	6,9
11	Mlýn. výrobky, slad, škroby, apod.	2538,5	1964,8	2079,7	2448,7	3224,1	2451,2	2,9
12	Olejnata semena a plody	3619,3	4582,9	3361,1	7210,4	8377,2	5430,2	6,4
13	Rostl. výtažky a šťávy	736,8	748,5	585,1	570,4	763,7	680,9	0,8
14	Rostl. pletací materiály	5,2	4,2	4,9	2,9	4,7	4,4	0
15	Živočišné a rostl. tuky a oleje	1226,3	2065,6	2611,8	3347,0	4065,3	2663,2	3,2
16	Přípr. z masa, ryb, korýšů apod.	991,4	1682,3	1769,4	2283,2	2716,8	1888,6	2,2
17	Cukr a cukrovinky	7124,7	8087,7	6727,3	5032,5	5726,1	6539,7	7,7
18	Kakao a kakaové přípravky	2722,4	2716,2	3256,0	3627,6	4051,7	3274,8	3,9
19	Přípravky z obilí	2877,5	3260,3	3736,6	4560,4	5601,0	4007,2	4,7
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce a ořechů	1719,8	2020,7	2196,6	2562,8	2241,1	2148,2	2,5
21	Různé potr. přípravky	5910,8	6258,9	6064,4	7891,7	9115,9	7048,3	8,3
22	Nápoje, lih. tekutiny a ocet	6517,9	7317,1	8311,6	10297,0	10185,1	8525,7	10,1
23	Zbytky a odpady v potr. průmyslu	2135,4	2889,7	3115,1	3935,4	4667,7	3348,7	4
24	Tabák a tabákové výrobky	2533,0	3449,2	2562,9	4763,4	7054,1	4072,5	4,8
	Celkem	61526,1	78519,6	78532,8	96879,9	106931,0	84478,1	100

Pramen: VUZE (1998) a vlastní zpracování

Z tabulky 4.8 vyplývá, že opět byla nejvyváženější položkou komodita mléko a mléčné výrobky, která se podílela na celkovém vývozu 14,5 % a 12265 mil. Kč.

Druhá nejvyváženější položka se také nezměnila. Byly to nápoje a lihové tekutiny, které měly hodnotu exportu 8525,7 mil. Kč a podíl 10,1 % na celkovém agrárním exportu.

Třetí nejvyváženější komoditou byly různé potravinové přípravky, jejichž hodnota exportu byla 7048,3 mil. Kč a procentuální podíl byl 8,3 %.

Další významná komodita cukr a cukrovinky se podílela na celkovém agrárním vývozu 7,7 % s hodnotou 6539,7 mil. Kč.

³⁴ TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2003*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2005. 55 s. ISBN 80-86671-26-7.

Komodity, které se podílely více než 6 % na celkovém agrárním exportu, byly obilí s 6,9 % a hodnotou vývozu 5804,6 mil. Kč a olejnatá semena a plody s 6,4 % a 5430,2 mil. Kč.

Po těchto komoditních agregacích nastupují komodity, které se podílí na celkovém agrárním vývozu cca 4 %. První z nich je tabák a tabákové výrobky, který participuje na celkové hodnotě vývozu 4,8 % a jeho hodnota vývozu je 4072,5 mil. Kč. Další z nich je komodita živá zvířata se stejným podílem a s hodnotou 4026,8 mil. Kč. Hned po nich následuje s 4,7 % na celkovém agrárním vývozu komodita přípravky z obilí, která má hodnotu exportu 4007,2 mil. Kč. Poslední z nich jsou zbytky a odpady v potravinářském průmyslu s procentuálním podílem 4 % a hodnotou vývozu 3348,7 mil. Kč.

Posledními zmiňovanými jsou komoditní agregace, které se podílí na celkovém agrárním vývozu okolo 3 %. Nejvyšší hodnotu vývozu 3274,8 mil. Kč z nich má komodita kakao a kakaové přípravky s podílem 3,9 %. Dále to je komodita maso a droby s hodnotou exportu 3114,5 mil. Kč a podílem 3,7 %. Poslední z nich je komoditní agregace živočišné a rostlinné tuky a oleje, jejíž hodnota je 2663,2 mil. Kč a podíl je 3,2 % na celkovém agrárním vývozu.

Komoditní skladba českého AZO se v posledních dvou sledovaných obdobích nijak výrazně nezměnila. Očekávalo se, že kvůli snížení pěstitelských ploch klesne vývoz komodit olejnatá semena a plody, obilí, ovoce a ořechy a zelenina a požitelné rostliny. Podle údajů v tabulkách 4.7 a 4.8 se to nepotvrdilo. U všech těchto komodit se objem vývozu zvýšil. U komodity ovoce a ořechy byl ale tento vývoj způsoben z větší části reexportem banánů a citrusů. Další změnou, která mohla ovlivnit zbožovou skladbu, byl vstup do EU v roce 2004.

U nejvyváženější komoditní agregace mléko a mléčné výrobky se změnila podrobnější položková struktura. V prvním sledovaném období tvořily z největší části tuto kapitolu položky máslo a sušené mléko. V druhém období se položková struktura zlepšila a tvořily ji mléko a smetana v prášku, sýry a tvaroh a máslo. V tomto období prudce vzrostl vývoz syrového mléka (mléko a smetana, nezahuštěné, neobsahující přidaný cukr nebo jiná sladidla), který opět zhoršil položkovou strukturu této kapitoly.

Druhou nejvýznamnější exportní skupinou zboží byla komoditní agregace cukr a cukrovinky. Je to jednou ze strukturálních změn, které přinesl vstup do EU. Z tabulek

4.7 a 4.8 lze vyčíst, že v letech 1993 – 1998 se hodnota exportu této kapitoly pohybovala mezi 1246 až 3580,8 mil. Kč a v období 2004 – 2008 mezi hodnotami 5032,5 až 8087,7 mil. Kč. Důvodem tohoto velkého nárůstu byl přírůstek hodnoty vývozu třtinového a řepného cukru a chemicky čisté sacharózy v pevném stavu. Vývoz této komoditní agregace se snížil až v posledních dvou letech 2007 a 2008, kdy celkově poklesl její podíl na celkovém agrárním zahraničním vývozu.

Obiloviny měly za sledované období velmi vysoký nárůst exportu. Tyto hodnoty se pohybovaly mezi 1670,6 až 7562,2 mil. Kč, jak je zobrazeno v tabulce 4.8. Položky, které z největší části tuto kapitolu tvořily, byly pšenice, ječmen a kukuřice.

Podobné skokové zvýšení hodnoty exportu, stejně jako u kapitoly cukr a cukrovinky, se objevilo u kapitoly živá zvířata. Z tabulek 4.7 a 4.8 lze vidět, že se tato hodnota v předchozím období pohybovala od 1175,8 do 1542,5 mil. Kč a v období 2004 – 2008 od 3268,2 do 4914 mil. Kč. Položkou, která k tomuto zvýšení přispěla, byl export skotu a prasat.^{35, 36}

³⁵ TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2004*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006. 27 s. ISBN 80-86671-33-X.

³⁶ POHLOVÁ, Karina. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2008*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010. 44 s. ISBN 978-80-86671-73-4.

4.3.11 Porovnání komoditní skladby před vstupem a po vstupu

Tab. 4.11 Porovnání průměrných vývozu 1999 – 2003 a 2004 – 2008 v mil. Kč

KN	Komodity	Průměrný vývoz 1999 - 2003	%	Průměrný vývoz 2004 - 2008	%
1	Živá zvířata	1392,7	3	4026,8	4,8
2	Maso a droby	1590,7	3,4	3114,5	3,7
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost v.	1060,2	2,3	1341,4	1,6
4	Mléko a ml. výrobky, ptačí vejce a med	6386,2	13,8	12265	14,5
5	Ost. živ. produkty	396,1	0,9	525,8	0,6
6	Živé rostl. a květinář.výrobky	171,7	0,4	298	0,4
7	Zelenina, poživat. rostliny, kořeny	530,4	1,1	1630,8	1,9
8	Ovoce, ořechy	850,8	1,8	2363,6	2,8
9	Káva, čaj, maté, koření	550,6	1,2	1024	1,2
10	Obilí	2382,6	5,2	5804,6	6,9
11	Mlýn. výrobky, slad, škroby, apod.	1943,4	4,2	2451,2	2,9
12	Olejnata semena a plody	4480	9,7	5430,2	6,4
13	Rostl. výtažky a šťávy	391,6	0,8	680,9	0,8
14	Rostl. pletací materiály	5,1	0	4,4	0
15	Živočišné a rostl. tuky a oleje	1435,6	3,1	2663,2	3,2
16	Přípr. z masa, ryb, korýšů apod.	751	1,6	1888,6	2,2
17	Cukr a cukrovinky	2698,9	5,8	6539,7	7,7
18	Kakao a kakaové přípravky	1868,3	4	3274,8	3,9
19	Přípravky z obilí	2138,8	4,6	4007,2	4,7
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce a ořechů	1319,2	2,9	2148,2	2,5
21	Různé potr. přípravky	3656,8	7,9	7048,3	8,3
22	Nápoje, lih. tekutiny a ocet	5282,2	11,4	8525,7	10,1
23	Zbytky a odpady v potr. průmyslu	1692,7	3,7	3348,7	4
24	Tabák a tabákové výrobky	3187,9	6,9	4072,5	4,8
	Celkem	46163,5	100	84478,1	100

Pramen: VUZE (2003, 2008) vlastní zpracování, vlastní výpočty

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že největší růsty průměrných hodnot exportu v komoditní struktuře byly u komodit mléko a mléčné výrobky, ptačí vejce a med o 5878,8 mil. Kč, dále obilí o 3422 mil. Kč a různé potravinové přípravky o 3391,5 mil. Kč. Jediný pokles byl zaznamenán u nejméně vyvážené položky z celého agrárního sektoru, a to u rostlinných pletacích materiálů. Tento pokles byl o 0,7 mil. Kč.

V následující tabulce 4.12 jsou zobrazeny průměrné hodnoty vybraných komodit za předchozí období, tzn. za roky 1999 – 2003 v porovnání s rokem 2004. Z těchto hodnot lze vyčíst, že pouze pět z šestnácti zobrazených komodit má nižší vývoz v roce 2004 proti průměru let 1999 – 2003. Těmito položkami byly různé jedlé přípravky, ostatní živočišné produkty, ryby, koryši a měkkýši, káva, čaj a maté a různé pletací materiály. Tyto položky jsou ale svými hodnotami celkem bezvýznamné v porovnání s tabulkou 4.7. Jediná významnější komodita jsou různé jedlé přípravky.

Tab. 4.12 Změny vybraných komodit zbožové skladby agrárního vývozu v roce 2004 oproti průměru let 1999-2003 v mil. Kč a %

KN	Název kapitoly	Průměr	Změna v r. 2004		Index 2004/1999	Meziroční změna	
		1999-03	proti průměru 1999-			2004/2003	
		mil. Kč	mil. Kč	%		mil. Kč	%
21	Různé jedlé přípravky	3304,2	-1250,6	-37,8	51,7	-47,4	-2,3
05	Ost. živ. produkty	627,2	-218	-34,8	63,5	-176,3	-30,1
03	Ryby, koryši, měkkýši	450,2	-179,4	-39,9	68,9	-25,5	-8,6
09	Káva, čaj, maté	1469,5	-95,6	-6,5	66,1	+309,1	+29,
14	Různé pletací materiály	77,9	-35,1	-45	76,3	-21	-32,9
16	Přípravky z masa	927,7	+298,3	+32,2	164,6	+19,5	+1,6
20	Přípr. ze zeleniny a ovoce	2191,3	+478,1	+21,8	121,8	+104,3	+4,1
18	Kakao a kak. přípravky	1647	+510,6	+31,	109	+790,	+57,8
06	Živé rostliny, dřeviny	1640,3	+754,8	+46,	186	+424,6	+21,5
23	Zbytky, odpady, krmiva	4734,5	+961,9	+20,3	144,7	+917,4	+19,2
15	Tuky a oleje	1628,8	+1129,4	+69,3	304,1	+17,6	+0,6
07	Zelenina, brambory	4299,7	+1139,4	+26,5	154,2	+555,	+11,4
19	Přípravky z obilí	1971,8	+1249,6	+63,4	212,4	+835,9	+35,
24	Tabák, tabákové výr.	377,1	+1299,8	+344,7	138,2	+1521,4	+978,4
08	Ovoce, ořechy	6702,1	+2004,1	+29,9	139,5	+1296,2	+17,5
02	Maso a droby	1017,2	+3687,3	+362,5	604,5	+2739,8	+139,5

Pramen: VUZE (2004) a vlastní zpracování

4.3.12 Základní charakteristiky a tendence AZO 2004 - 2008

Vstupem ČR do EU (roku 2004) zaznamenal objem českého agrárního zahraničního obchodu nominálně i procenticky nejvyšší přírůstek za posledních 11 let. Jeho obrat byl v tomto roce vyšší o 41 440,3 mil. Kč (o 36,5 %), než v průměru let předcházejícího období. Zároveň se se vstupem do Evropské unie významně zjednodušily možnosti obchodu s členskými státy EU-25. Bylo to velmi dobře zřetelné, protože od roku 2000 agrární trh patřil, i přes značnou liberalizaci, k nejvíce regulovaným. AZO meziročně vzrostl o 32 246,8 mil. Kč, tzn. o 26,3 %, samotný agrární vývoz vzrostl o 33,3 %.

Průměrná hodnota vývozu let 2004 - 2005, tedy po vstupu do EU, byla v porovnání s průměrem let 2001 - 2003 před vstupem vyšší o 46,6 %.

Tradičně pasivní bilance AZO ČR se prohlubovala do roku 2004. V roce 2005 však došlo k výraznému snížení bilančního schodku o 6792,9 mil. Kč (výše bilančního pasiva tak odpovídala přibližně hodnotě v roce 2003).

Český agrární sektor nebyl plně připraven na rozšíření vnitřního agrárního trhu, a to se projevilo v nerovnoměrném růstu českého vývozu a dovozu a návazně ve zvýšení bilančního schodku AZO. Pasivní saldo bilance AZO ČR, které činilo v letech 1999 - 2003 ročně 20 302,2 mil. Kč, bylo v roce 2004 v porovnání s tímto průměrem o 10 715,0 mil. Kč, o 50,3 % vyšší. Podíl agrárního zboží na celkovém českém vývozu ve sledovaných pěti letech stoupal z hodnoty 3,6 na 4,3 %.

AZO ČR zaujímal poměrně nepatrný podíl na celkovém ZO v porovnání s ostatními státy EU-25. Participace AZO na celkovém ZO ČR vzrostla.

ČR vykázala rok po vstupu osmou nejhorší hodnotu bilančního schodku ve výši 842,8 mil. EUR. Po přepočtení na výměru zemědělské půdy a obyvatele si svou pozici vylepšila a její srovnání s ostatními státy unie bylo celkem odpovídající.

V roce 2008 se v důsledku dynamičtějšího nárůstu exportu ve sledovaném období snížil bilanční schodek AZO ČR, a ukazatel stupně krytí dovozu vývozem vzrostl na cca 70 %. Tyto změny představovaly nejpříznivější hodnoty od roku 2003 (nejvyšší bilanční schodek vykázala ČR v roce 2006 a nejnižší hodnota stupně krytí dovozu vývozem byla zaznamenána v roce 2004). Zlepšení těchto ukazatelů bylo v převážné míře způsobeno nárůstem aktivní bilance v obchodě s produkty kapitol tabák a tabákové výrobky (konkrétně cigaretami) a olejnatá semena a plody (především řepkou), a poklesem pasivní bilance v obchodě s různými potravinovými přípravky.^{37, 38, 39}

4.3.13 Zhodnocení vývoje AZO po vstupu ČR do EU

Český agrární vývoz se stále větší měrou orientoval na země EU-27. Ve vztahu k obchodu s RZ se prohlubovala pasivní bilance. Na tomto vyšším bilančním schodku

³⁷ TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2004*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006. 27 s. ISBN 80-86671-33-X.

³⁸ JAKŠ, Jaroslav, et al. *Český agrární zahraniční obchod dva roky po vstupu do EU; Ročenka AZO za rok 2005 : Výzkumná studie*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2007. 56 s.

³⁹ POHLOVÁ, Karina. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2008*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010. 44 s. ISBN 978-80-86671-73-4.

se podílel nejvíce nárůst importovaného masa (vepřového a hovězího) a masa a drobů drůbeže a masných a rybích výrobků, dále pokles vyvezeného zahuštěného mléka a syrovátky a másla. Problém se zvyšujícím se importem vepřového masa se promítal i do bilance obchodu s živými prasaty a především selaty. Stabilní komoditou vykazující kladnou bilanci byli různé potravinové přípravky.

Pasivní bilance AZO ČR se zlepšila převážně díky nárůstu obchodu s cigaretami, který se změnil z pasiva na aktivum. Dále to byl obchod s řepkou, nezahuštěným mlékem a smetanou, přípravky pro omáčky, kořenitými směsmi a hořčicemi a se sladem. Kromě řepky vzrostl vývoz makových semen ze stejné komoditní agregace a dále to byla pšenice, chmel a pivo. Kapitola živá zvířata a především položka živý skot (zástavový skot) a živá drůbež zlepšovaly bilanci v obchodu s masem.

Očekávaný byl pokles exportu cukru kvůli cukerní reformě z roku 2005. Nepříznivým obratem byl již zmiňovaný obchod s mlékem a mléčnými produkty. Snižoval se export s máslem, který se poprvé stal z netto-vývozní netto-dovozní komoditou. Bylo to kvůli poklesu prodeje na trzích třetích zemí. Snižovaly se ceny mlékárenských komodit a klesala i poptávka. Jedním z důvodů byly zrušené exportní subvence na tyto komodity. Klesal i obchod se zahuštěným mlékem a smetanou. Z kapitoly mléko, mléčné výrobky, ptačí vejce a med se zvyšoval pouze vývoz nezahuštěného mléka, který směřoval do Německa. Česká ekonomika tak ztratila komparativní výhodu, protože nositelem přidané ceny se stalo Německo. Tato směna nebyla výhodná jak pro domácí zpracovatele, tak ani pro producenty.

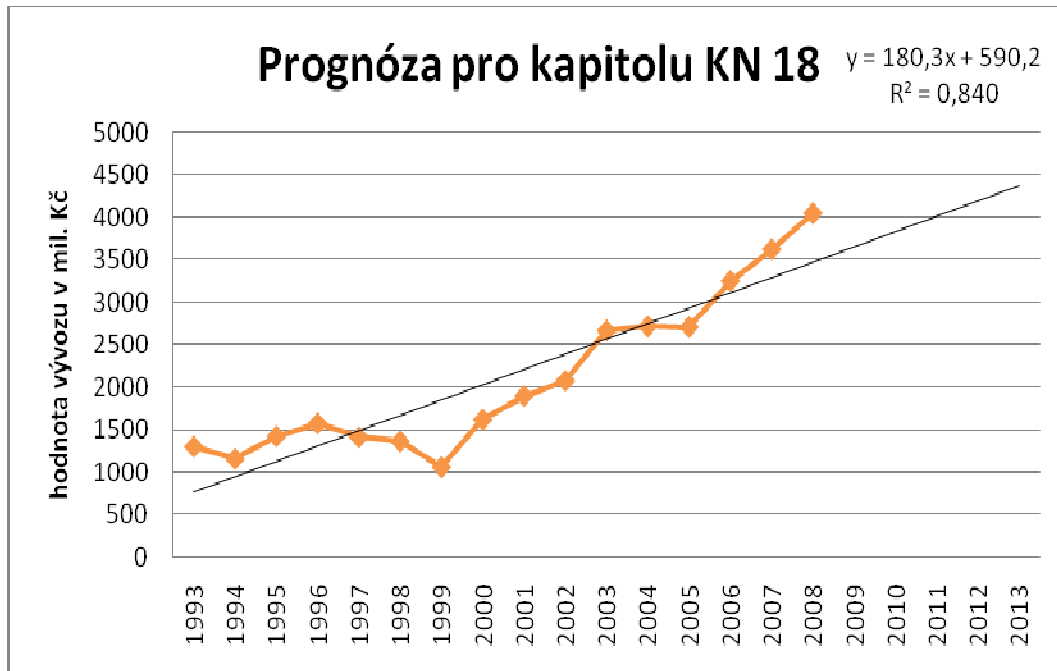
5 Budoucí prognóza vývoje komoditní struktury

Budoucí prognóza vývoje komoditní struktury byla stanovena na pět let dopředu tedy od roku 2009 – 2013. Pro prognózu vývoje komoditní struktury byly vybrány tři komodity. Jejich výběr byl proveden na základě jejich indexu determinace a podílu na agrárním exportu. Vybrané tři komodity jsou významné z hlediska agrárního exportu a splňují hodnotu indexu determinace, která je stanovena na 0,7 a vyšší.

První položkou, u které je prováděna budoucí prognóza, je kakao a kakaové výrobky s indexem determinace 0,840. Tato komoditní agregace se v průběhu sledovaných let 1993 – 2008 podílela na agrárním vývozu cca 4 %. Na rozdíl od zbylých dvou vybraných komodit neměla tak vysoký podíl na agrárním exportu, ale byla to komodita s vyšší přidanou hodnotou.

Hodnoty zjištěné z lineární trendové funkce u kapitoly kakao a kakaové výrobky se pohybují od 3655,3 mil. Kč v roce 2009 do hodnoty 4376,5 mil. Kč v roce 2013.

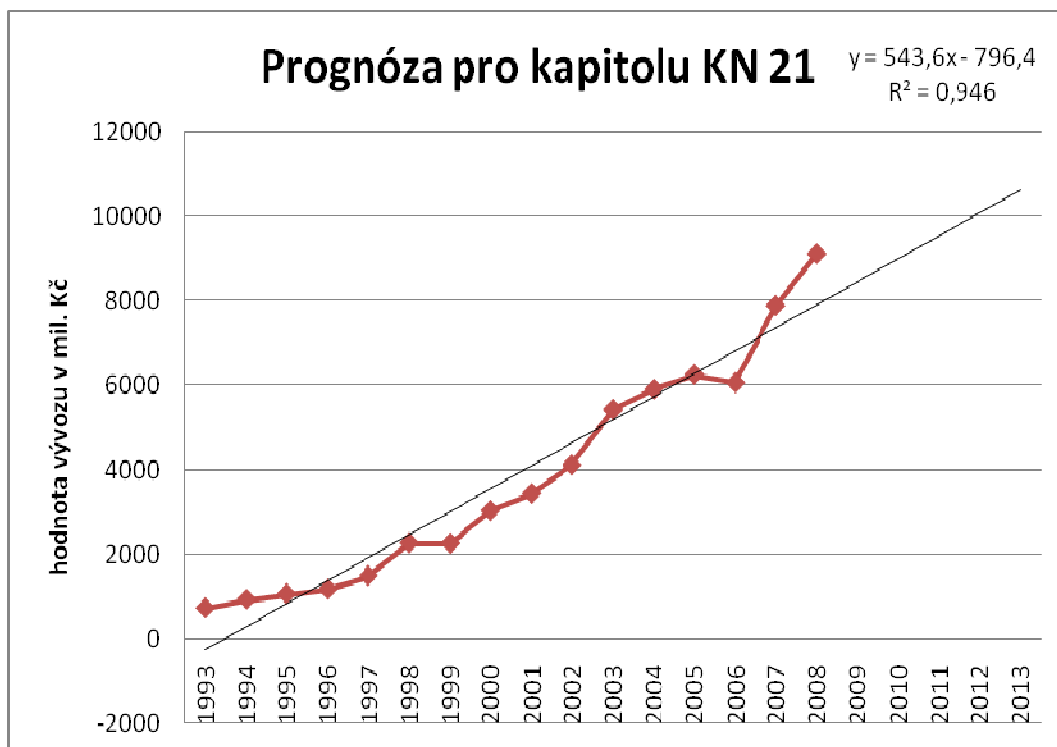
Obr. 5.1 Prognóza kakao a kakaové výrobky



Pramen: VUZE (1998, 2004, 2008), vlastní zpracování, vlastní výpočty

Druhá vybraná komodita jsou různé potravinové přípravky s indexem determinace 0,946. Komodita participovala na agrárním vývozu za sledované období 3,6 - 8,3 %. Řadila se mezi české nejvyváženější komodity. Hodnoty zjištěné z lineární trendové funkce se pohybují v rozmezí od 8444,8 mil. Kč v roce 2009 do hodnoty 10619,2 mil. Kč v roce 2013.

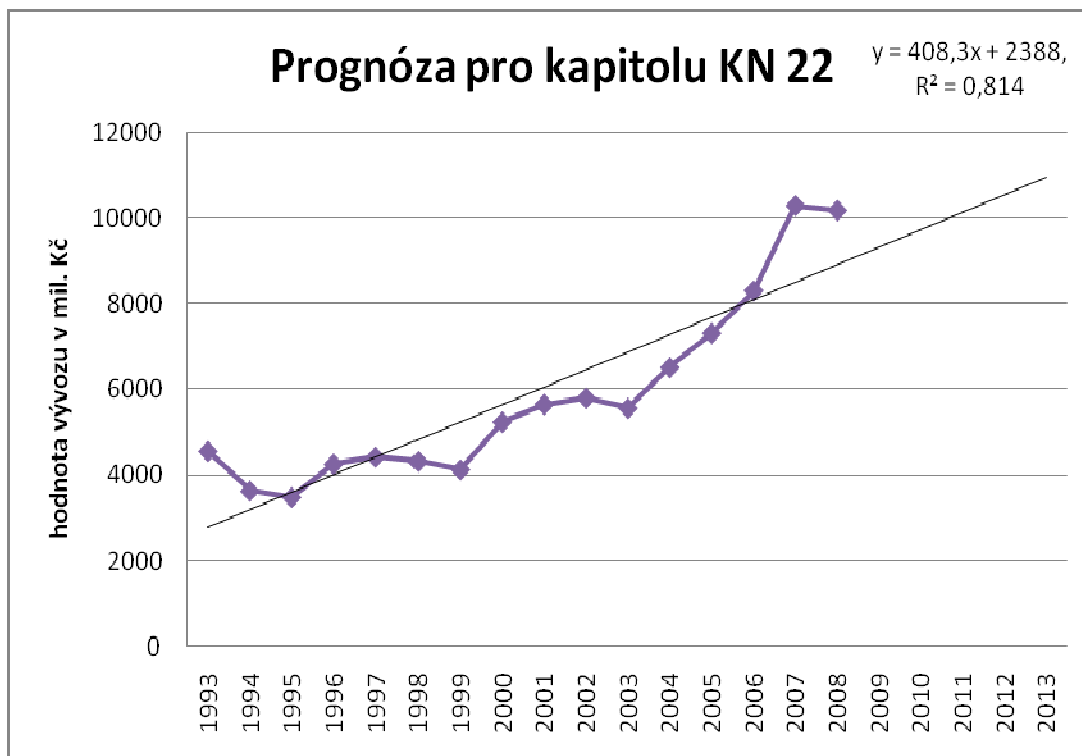
Obr. 5.2 Prognóza různé potravinové přípravy



Pramen: VUZE (1998,2004,2008) vlastní zpracování a výpočty

Poslední vybranou komoditou jsou nápoje, lihové tekutiny a ocet s indexem determinace 0,814. Tato komodita se podílela největším procentem na celkovém agrárním vývozu a za sledovaná období se vždy umístila jako druhá s 10,1 – 11,7 %. Hodnoty zjištěné z lineární trendové funkce se pohybují v rozmezí od 9329,1 mil. Kč v roce 2009 do hodnoty 10962,3 mil. Kč v roce 2013.

Obr. 5.3 Prognóza nápoje, lihové tekutiny a ocet



Pramen: VUZE (1998, 2004, 2008) vlastní zpracování a výpočty

6 Závěr

Cílem práce bylo zjištění, jak se změnila za sledovaná období komoditní struktura českého agrárního exportu.

6.1 Porovnání změn v komoditní struktuře za sledovaná období

V následující tabulce 6.1 jsou tyto změny zobrazeny. V tabulce jsou vypočítány průměrné roční hodnoty vývozu komoditních agregací za jednotlivá období a podle těchto hodnot je jim přiřazeno pořadí. Červeně jsou označeny komodity, které měly negativní změny. Žlutá barva označuje neměnné položky z hlediska jejich pořadí na hodnotě agrárního vývozu. Modrá barva označuje komodity, jejichž pořadí se v průběhu let zlepšovalo, tedy stoupala hodnota jejich exportu. Zelená barva reprezentuje neobvyklé změny, tzn. náhlý růst a pokles.

Tab. 6.1 Porovnání průměrných ročních hodnot vývozu komodit na sledovaná období v mil. Kč

CN	Komodity	Průměrná roční hodnota vývozu					
		1993 - 1998		1999 - 2003		2004 - 2008	
		mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí
1	Živá zvířata	1785,3	5	1392,7	14	4026,8	8
2	Maso a droby	1238	13	1590,7	12	3114,5	12
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost v.	801	16	1060,2	16	1341,4	19
4	Mléko a ml. výrobky, ptačí vejce a med	5927,4	1	6386,2	1	12265	1
5	Ost. živ. produkty	140,1	21	396,1	21	525,8	22
6	Živé rostl. a květinář.výrobky	116	22	171,7	23	298	23
7	Zelenina, požívat. rostliny, kořeny	741,2	17	530,4	20	1630,8	18
8	Ovoce, ořechy	704	19	850,8	17	2363,6	15
9	Káva, čaj, maté, koření	586,9	20	550,6	19	1024	20
10	Obilí	1169,8	14	2382,6	7	5804,6	5
11	Mlýn. výrobky, slad, škroby, apod.	1707,9	6	1943,4	9	2451,2	14
12	Olejnata semena a plody	2749,7	4	4480	3	5430,2	6
13	Rostl. výtažky a šťávy	72,3	23	391,6	22	680,9	21
14	Rostl. pletací materiály	4,7	24	5,1	24	4,4	24
15	Živočišné a rostl. tuky a oleje	1590,8	9	1435,6	13	2663,2	13
16	Přípr. z masa, ryb, korýšů apod.	729,4	18	751	18	1888,6	17
17	Cukr a cukrovinky	1616,9	8	2698,9	6	6539,7	4
18	Kakao a kakaové přípravky	1375,7	10	1868,3	10	3274,8	11
19	Přípravky z obilí	1627,4	7	2138,8	8	4007,2	9
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce a ořechů	1158,8	15	1319,2	15	2148,2	16
21	Různé potr. přípravky	1277,8	11	3656,8	4	7048,3	3
22	Nápoje, lih. tekutiny a ocet	4118,2	2	5282,2	2	8525,7	2
23	Zbytky a odpady v potr. průmyslu	1269,7	12	1692,7	11	3348,7	10
24	Tabák a tabákové výrobky	2800,1	3	3187,9	5	4072,5	7
	Celkem	35309,1		46163,5		84478,1	

Pramen: VUZE (1998, 2003, 2008) a vlastní zpracování, vlastní výpočty

Z této tabulky lze vyčíst největší změny v komoditní struktuře, které se udály v průběhu sledovaných let. Na prvním místě se za všechny sledovaná období umístila komodita mléko a mléčné výrobky. Její hodnoty se pohybovaly od 5927,4 mil. Kč za průměr v prvním období až po hodnotu 12265 mil. Kč v posledním období.

Druhou nejvyváženější komoditní agregací byly nápoje, lihové tekutiny a ocet. Hodnoty vývozu této kapitoly se pohybovaly od 4118,2 mil. Kč po 8525,7 mil. Kč.

Z tabulky je patrné, že už žádné komodity, kromě kapitoly KN 14, si neudržely po všechna sledovaná období svá postavení.

Nejvyšší **pozitivní** změny byly u komodit KN 8, KN 10, KN 17 a KN 21. Hodnota vývozu komodity KN 8 ovoce a ořechy se zvýšila z počátečních 704 mil. Kč na 2363,6 mil. Kč, dostala se z devatenáctého místa na patnácté. Dále to bylo KN 10 obilí, které se posunulo ze čtrnáctého místa na páté a jeho hodnoty vývozu se pohybovaly od 1169,8 mil. Kč až po 5804,6 mil. Kč. Hodnota vývozu u kapitoly KN 17 cukr a cukrovinky se zvýšila z 1616,9 mil. Kč na 6539,7 mil. Kč. Tím se přesunula z osmého místa na čtvrté. Poslední pozitivní změnou bylo zlepšení pozice u kapitoly KN 21 různé potravinové přípravky, která se zvýšila z 1277,8 mil. Kč na 7048,3 mil. Kč a zlepšila si své postavení z jedenáctého místa na třetí.

Největší **negativní** změny jsou pozorovány u kapitol KN 11, KN 15 a KN 24. Kapitola KN 11 mlýnské výrobky, slad a škroby se přesunuly z šestého místa v prvním období na čtrnácté místo v posledním období tedy z hodnoty 1707,9 mil. Kč na 2451,2 mil. Kč. Další komoditou, u které byla vysledována negativní změna, byla KN 15 živočišné a rostlinné tuky a oleje. Její postavení se zhoršilo z devátého na třinácté místo, a hodnoty stouply z 1435,6 mil. Kč na 2663,2 mil. Kč. Poslední komoditou byla kapitola KN 24 Tabák a tabákové výrobky. Hodnota vývozu této komodity se zvýšila z 2800,1 mil. Kč na 4072,5 mil. Kč a z třetího místa se přesunula na sedmé. Je překvapivé, že i když hodnoty těchto tří komodit ve sledovaném období rostly, tak se jejich postavení zhoršovala. Bylo to způsobeno tím, že hodnota vývozu ostatních komodit rostla rychlejším tempem.

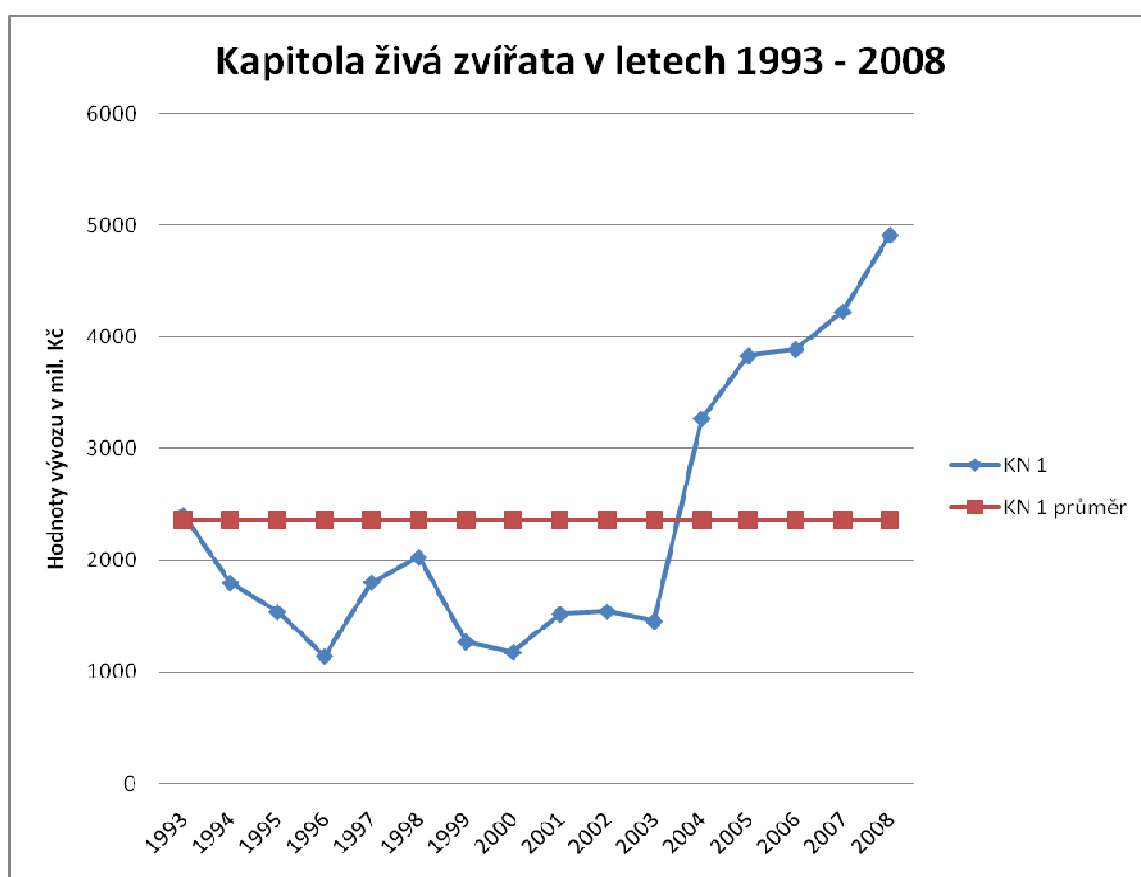
Poslední komodita KN 1 živá zvířata prodělala za tyto období nejvíce změn. Z pátého místa se přesunula až na čtrnácté, hodnota jejího vývozu klesla z 1785,3 mil. Kč

na 1392,7 mil. Kč a v posledním období opět vzrostla na 4062,8 mil. Kč a dostala se tak na osmé místo.

Dále jsou data z tabulky 6.1 použity na následující tři grafy uvedené na obrázcích 6.1, 6.2 a 6.3. Na těchto grafech jsou zobrazeny tři komodity, které za sledovaná období prodělaly nejvíce změn. Je na nich zobrazena průměrná hodnota jednotlivé komodity za celých sledovaných šestnáct let a hodnota vývozu za jednotlivé roky.

Na prvním grafu 6.1 je zobrazena komodita živá zvířata za sledovaná období. Od roku 1993 do roku 2003, takže po celé desetiletí jsou hodnoty vývozu této komodity podprůměrné. Pouze v roce 1998 se hodnota blíží k průměru. Hodnota vývozu této komodity stoupá až od roku 2003.

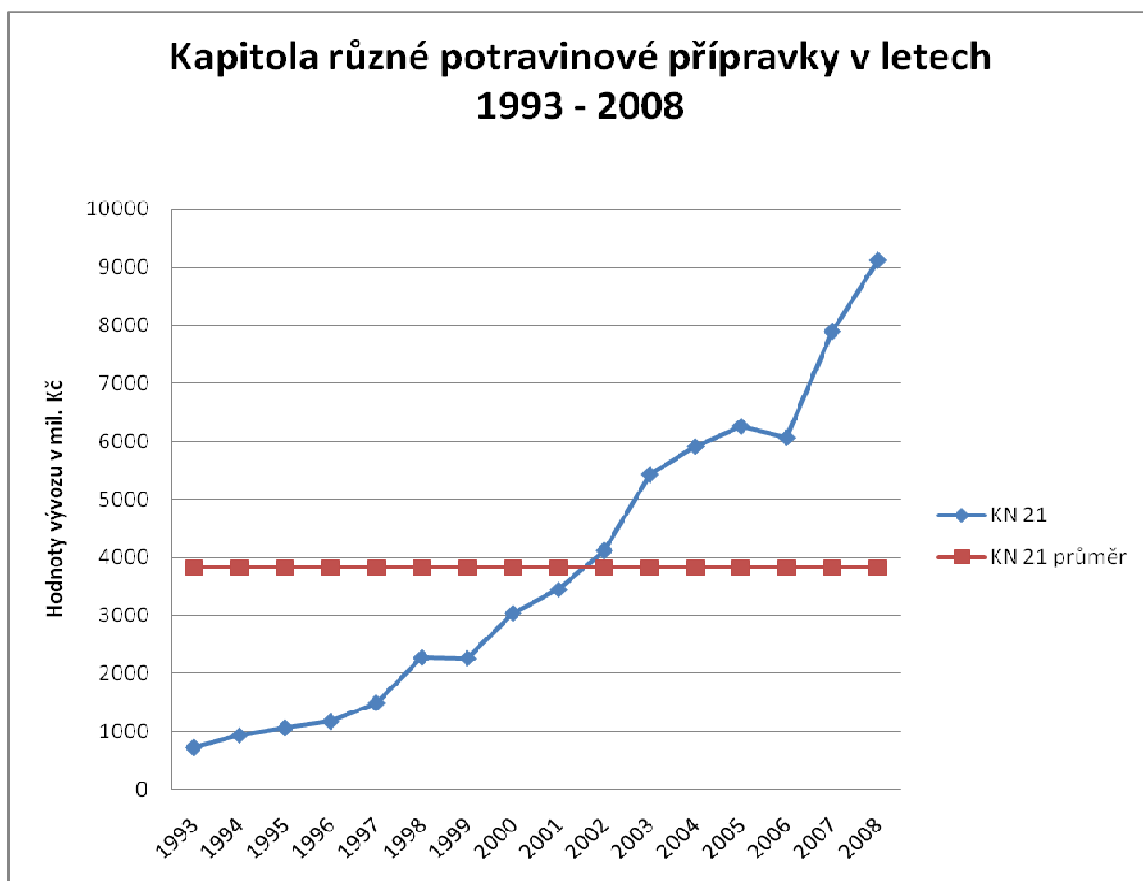
Obr. 6.1 Vývoj vývozu komodity KN 01 živá zvířata za roky 1993 – 2008 v mil. Kč.



Pramen: VUZE (1998, 2004, 2008) a vlastní zpracování

Na dalším grafu 6.2 je zobrazena kapitola různé potravinové přípravy, u které byl po celé sledované období zjištěn nárůst. Od roku 2002 se tyto hodnoty stávají nadprůměrnými za sledované období.

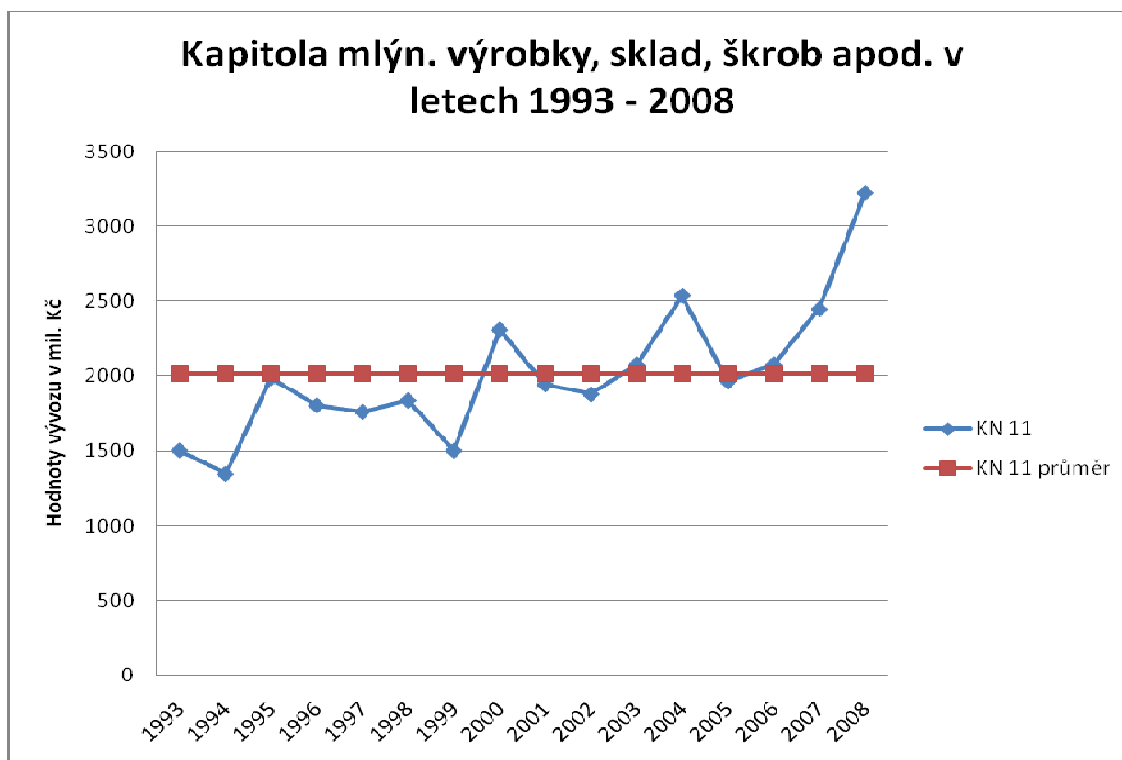
Obr. 6.2 Vývoj vývozu komodity KN 21 různé potravinové přípravy za roky 1993 – 2008 v mil. Kč



Pramen: VUZE (1998, 2004 a 2008) a vlastní zpracování

Na posledním grafu 6.3 je zobrazen vývoj vývozu komodity mlýnské výrobky, slad a škroby. Tato komodita byla hodnocena za sledovaná období jako klesající. Na grafu lze vidět, že hodnoty této kapitoly stále klesají k průměrné hodnotě nebo těsně pod průměr. Trvalý nárůst začíná až od roku 2005.

Obr. 6.3 Vývoj vývozu komodity KN 11 mlýnské výrobky, slad a škroby za roky 1993 – 2008 v mil. Kč



Pramen: VUZE (1998, 2004, 2008) a vlastní zpracování

6.2 Zhodnocení a porovnání vývoje AZO před a po vstupu

Za období před vstupem České republiky do Evropské unie se českému agrárnímu zahraničnímu obchodu moc nedařilo. Dovoz agrárního zboží vzrůstal rychleji než vývoz. Bilance AZO byla kromě roku 1993 celou dobu pasivní a prohlubovala se. Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu se celé sledované období snižoval.

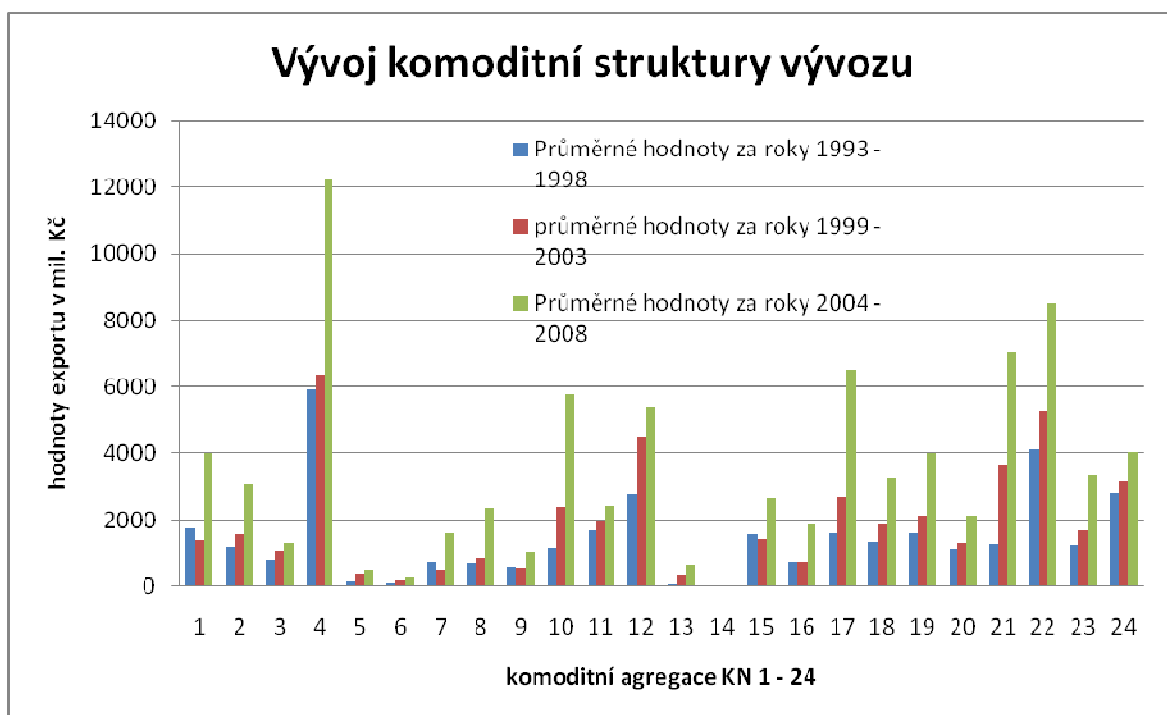
V druhém hodnoceném období před vstupem, se tempo růstu dovozu snížilo a začal se nepatrně srovnávat obrovský rozdíl mezi agrárním dovozem a vývozem. Bilance AZO

se nadále snižovala a v roce 2003 měla nejvyšší zápornou hodnotu za celé předvstupní období. Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu se trvale snižoval.

Po vstupu České republiky do Evropské unie došlo celkově ke zhoršení českého agrárního zahraničního obchodu. Rekordně stoupl zbytek bilance AZO, které bylo způsobeno vysokým nárůstem hodnoty dovozu oproti vývozu.

Na následujícím grafu 6.5 je zobrazen vývoj komoditní struktury za všechny tři sledovaná období. Na tomto grafu jde zřetelně vidět stále stoupající objem vývozu u všech komoditních agregací. Z grafu dále vyplývá, že za celé sledované období se zbožová skladba skládala z větší části asi ze šesti komoditních agregací. Jejich hodnoty se každým rokem měnily, ale většinou si pouze tyto hlavní komodity prohodily mezi sebou pořadí a zůstaly hlavní základnou českého agrárního vývozu.

Obr. 6.4 Vývoj komoditní struktury českého agrárního vývozu v průměru za všechny tři sledovaná období v mil. Kč



Pramen: VUZE (1998, 2004, 2008) vlastní zpracování

V níže uvedené tabulce 6.2 jsou zobrazeny procentické podíly jednotlivých komoditních agregací na celkovém agrárním exportu ve sledovaných třech obdobích. Z této tabulky lze tedy porovnat všechny tři období současně dle jejich průměrných podílů na celkovém vývozu a lépe identifikovat změny v komoditní struktuře. Komoditní agregace jsou seřazeny podle procentuálních podílů na celkovém agrárním vývozu od nejvyšší hodnoty po nejnižší. Popisy jednotlivých komodit podle Kombinované nomenklatury jsou zobrazeny v tabulce 2.1.

Tab. 6.2 Průměrný podíl komoditních agregací na celkovém agrárním vývozu za tři sledovaná období v %

Celkový podíl na agrárním vývozu						
Pořadí	1993 - 1998		1999 - 2003		2004 - 2008	
	KN	%	KN	%	KN	%
1	4	16,8	4	13,8	4	14,5
2	22	11,7	22	11,4	22	10,1
3	24	7,9	12	9,7	21	8,3
4	12	7,8	21	7,9	17	7,7
5	1	5,1	24	6,9	10	6,9
6	11	4,8	17	5,8	12	6,4
7	19	4,6	10	5,2	24	4,8
8	17	4,6	19	4,6	1	4,8
9	15	4,5	11	4,2	19	4,7
10	18	3,9	18	4	23	4
11	21	3,6	23	3,7	18	3,9
12	23	3,6	2	3,4	2	3,7
13	2	3,5	15	3,1	15	3,2
14	10	3,3	1	3	11	2,9
15	20	3,3	20	2,9	8	2,8
16	3	2,3	3	2,3	20	2,5
17	7	2,1	8	1,8	16	2,2
18	16	2,1	16	1,6	7	1,9
19	8	2	9	1,2	3	1,6
20	9	1,7	7	1,1	9	1,2
21	5	0,4	5	0,9	13	0,8
22	6	0,3	13	0,8	5	0,6
23	13	0,2	6	0,4	6	0,4
24	14	0	14	0	14	0
		100		100		100

Pramen: VUZE (1998, 2004, 2008) a vlastní zpracování, vlastní výpočty

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literární zdroje

- FOLTÝN, Ivan, et al. *Dopady agrární politiky na vybrané zemědělské komodity před a po vstupu ČR do EU: Výzkumná studie - metodika*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2008. 106 s. ISBN 978-80-86671-57-4.
- HINDLS, Richard; HRONOVÁ, Stanislava; SEGER, Jan. *Statistika pro ekonomy*. Praha 4 : Professional Publishing, páté vydání. 415 s. ISBN 80-86419-59-2.
- JAKŠ, Jaroslav, et al. *Český agrární zahraniční obchod dva roky po vstupu do EU; Ročenka AZO za rok 2005 : Výzkumná studie*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2007. 56 s.
- LUKAS, Zdeněk, et al. *Možnosti a bariéry rozvoje zemědělství v zemích střední a východní Evropy v rámci EU-25*. Bratislava, Slovensko: Wiiw, 2003. 212 s. ISBN 80-7084-343-8.
- POHLOVÁ, Karina. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2006*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2008. 39 s. ISBN 978-80-86671-51-2.
- POHLOVÁ, Karina. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2007*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2009. 40 s. ISBN 978-80-86671-60-4.
- POHLOVÁ, Karina. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2008*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010. 44 s. ISBN 978-80-86671-73-4.
- POHLOVÁ, Karina. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2009 : Informační studie*. První vydání v roce 2011. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2011. 66 s. Dostupné z WWW: <<http://www.uzei.cz/left-menu/publikacni-cinnost/studie/2011/studie104.pdf>>. ISBN 978-80-86671-83-3.
- SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika agrárního sektoru*. 2008. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008. 170 s. ISBN 978-80-213-1846-5.

- SVATOŠ, Miroslav, et al. *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 1996. 274 s. ISBN 80-213-0288-7.
- TEPLÁ, Marta; SVOBODA, Jan. *Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU*. ČR: Ministerstvo zemědělství ČR, 2003. 33 s.
- TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1997 : Výchozí analýza za období let 1993 - 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 50 s. ISBN 80-85-898-74-8.
- TUČEK, Petr, et al. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1998*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1999. 56 s. ISBN 80-85898-78-0.
- TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2004*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006. 27 s. ISBN 80-86671-33-X.
- TUČEK, Petr, et al. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 1999*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2000. 57 s. ISBN 80-85898-85-3.
- TUČEK, Petr; VOLOŠIN, Josef. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2000*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2002. 54 s. ISBN 80-85898-94-2.
- TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2001*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2002. 37 s. ISBN 80-86671-02-X.
- TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2002*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2003. 43 s. ISBN 80-86671-11-9.
- TUČEK, Petr. *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2003*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2005. 55 s. ISBN 80-86671-26-7.

7.2 Internetové zdroje

- BADAL, Tomáš. *Statistika zahraničního obchodu v lesnicko-dřevařském sektoru* [online]. 2008 [cit. 2011-03-29]. Lesnická práce. Dostupné z WWW: <<http://lesprace.silvarium.cz/content/view/2159/175/>>.
- Index determinace [online]. 2009 [cit. 2011-03-31]. IASTAT - interaktivní učebnice statistiky. Dostupné z WWW: <<http://iastat.vse.cz/regrese/Regrese9.htm>>.

8 Seznam

8.1 Seznam použitých zkratk

ACP	77 zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku
AZO	agrární zahraniční obchod
CEFTA	Central European free trade agreement (Středoevropská dohoda o volném obchodu) Bulharsko, Chorvatsko, Rumunsko
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Evropský fond orientace a garance zemědělství, založený v roce 1962)
EHP	Evropský hospodářský prostor (Norsko, Island, Lichtenštejnsko)
ESVO (EFTA)	Evropské sdružení volného obchodu (Švýcarsko, Island, Norsko, Lichtenštejnsko)
EU	Evropská unie
EU-10	Státy přistoupivší do Evropské unie 1. 5. 2004 (Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko, Slovinsko)
EU-12	země EU-10, ke kterým v roce 2007 přistoupilo Rumunsko a Bulharsko
EU-15	Evropská unie po roce 1994 (Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie)
EU-25	Evropská unie od 1. 5. 2004
EU-27	Evropská unie od 1. 1. 2007 (vč. Rumunska a Bulharska)
EURO-MED	Euro-Středomořské partnerství (Barcelonský proces (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestina, Sýrie, Tunisko, Turecko)
EUROSTAT	Statistika EU
EXTRASTAT	Statistika zahraničního obchodu se třetími zeměmi
HDP	Hrubý domácí produkt

HRDP	Horizontální plán rozvoje venkova
INTRASTAT	Statistický systém pro sledování pohybu zboží mezi členskými zeměmi EU při vnitrouijním obchodu
KN	Kombinovaná nomenklatura
LFA	Low favourite areas (znevýhodněné oblasti)
MERCOSUR	Dohoda o ekonomické spolupráci (Argentina, Brazílie, Uruguay, Paraguay)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSVTE	Ostatní státy s vyspělou tržní ekonomikou
RZ	rozvojové země (mimo bývalého SSSR) a nejméně rozvinuté země
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova)
SAPS	Jednotná platba na plochu
SNS	Společnost nezávislých států
SOP	Společná obchodní politika
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	Společná zemědělská politika
TTP	Trvalé travní porosty
WTO	World trade organization (Světová obchodní organizace)
ZO	Zahraniční obchod
ZSVE	Země střední a východní Evropy

8.2 Seznam tabulek

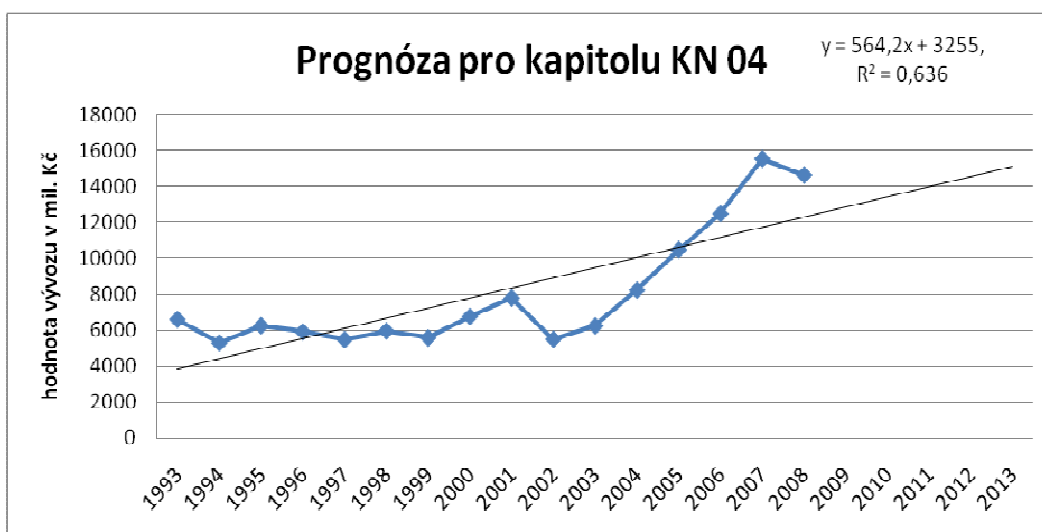
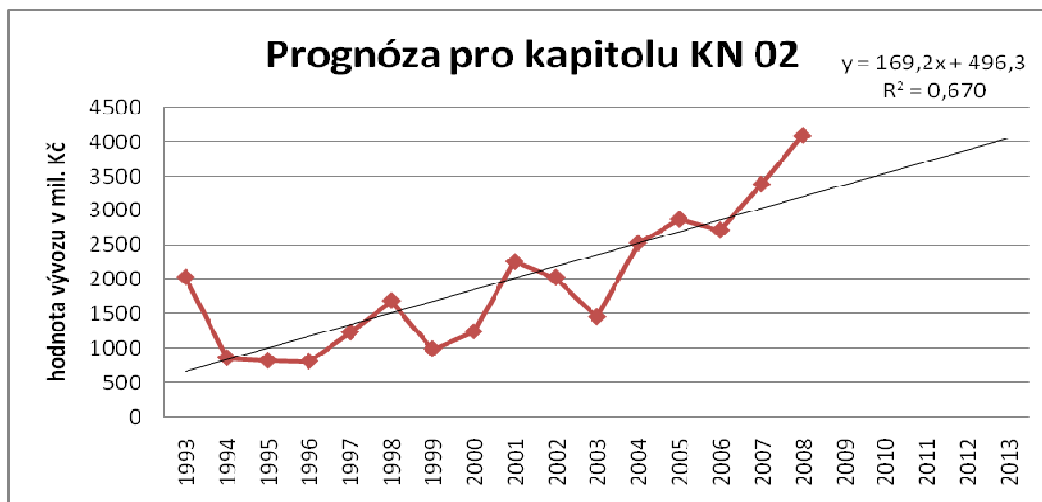
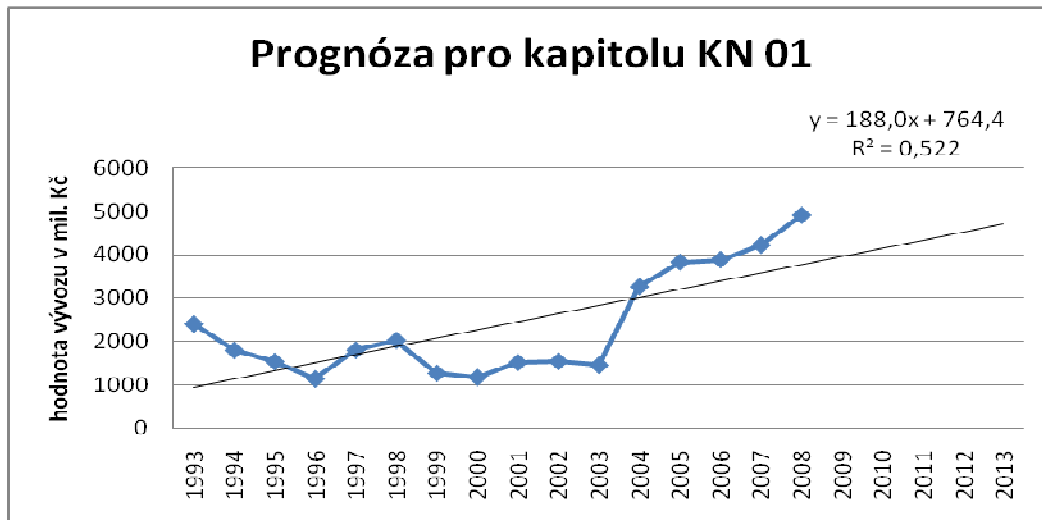
Tab. 2.1 Seznam základních komoditních agregací podle Kombinované nomenklatury.....	11
Tab. 4.1 Základní ekonomické ukazatele za roky 1993 – 1998 v mil. Kč	20
Tab. 4.2 Základní ekonomické ukazatele za roky 1999 – 2003 v mil. Kč	21
Tab. 4.3 Základní ekonomické ukazatele za roky 2004 – 2008 v mil. Kč	22
Tab. 4.4 Vývoz základních 24 komodit v období 1993 – 1998 v mil. Kč.....	23
Tab. 4.5 Podíl vývozu a netto-vývozu na produkci u vybraných exportně významných komodit v období 1993-1998 v tunách	25
Tab. 4.6 Netto-vývozní komodity v letech 1993 – 1998 v mil. Kč	26
Tab. 4.7 Vývoz základních 24 komodit v období 1999 – 2003 v mil. Kč.....	28
Tab. 4.8 Porovnání průměrných vývozů 1993 - 1998 a 1999 - 2003 v mil. Kč	30
Tab. 4.9 Bilance agrárního zahraničního obchodu zemí EU a přistupujících zemí v roce 2002 ve vztahu k výměře zemědělské půdy a počtu pracovníků v zemědělství.....	32
Tab. 4.10 Vývoz základních 24 komodit v období 2004 – 2008 v mil. Kč.....	34
Tab. 4.11 Porovnání průměrných vývozů 1999 – 2003 a 2004 – 2008 v mil. Kč.....	37
Tab. 4.12 Změny vybraných komodit zboží skladby agrárního vývozu v roce 2004 oproti průměru let 1999-2003 v mil. Kč a %	38
Tab. 6.1 Porovnání průměrných ročních hodnot vývozu komodit na sledovaná období v mil. Kč	44
Tab. 6.2 Průměrný podíl komoditních agregací na celkovém agrárním vývozu za tři sledovaná období v %	50

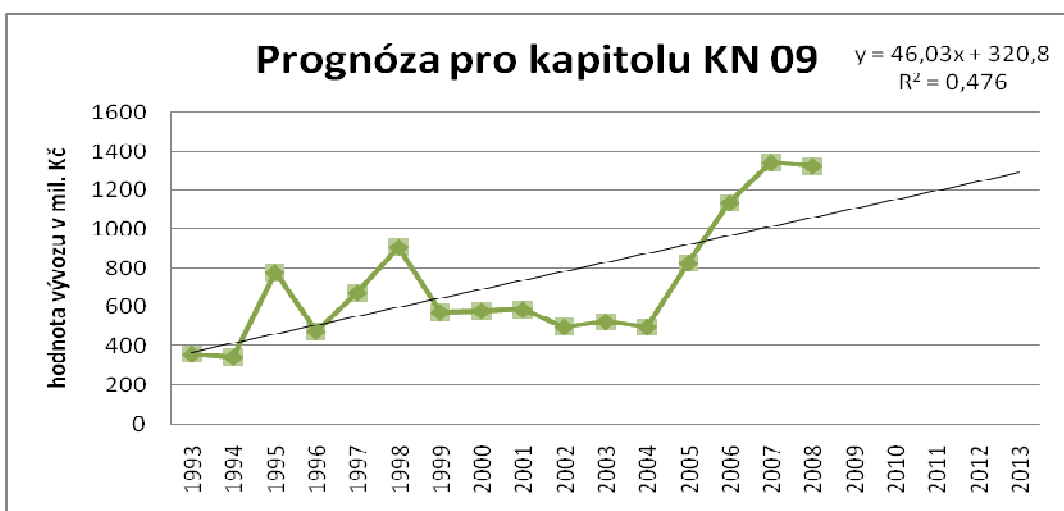
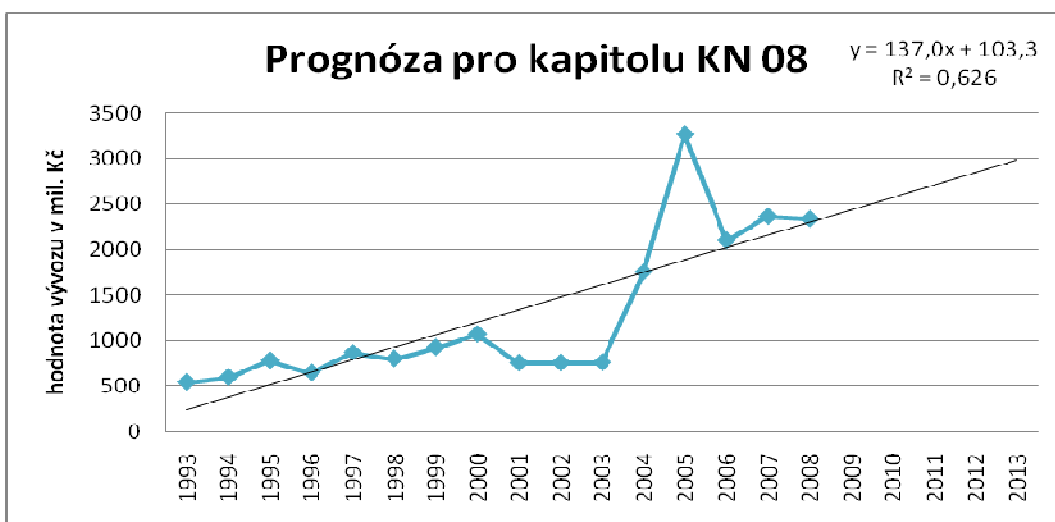
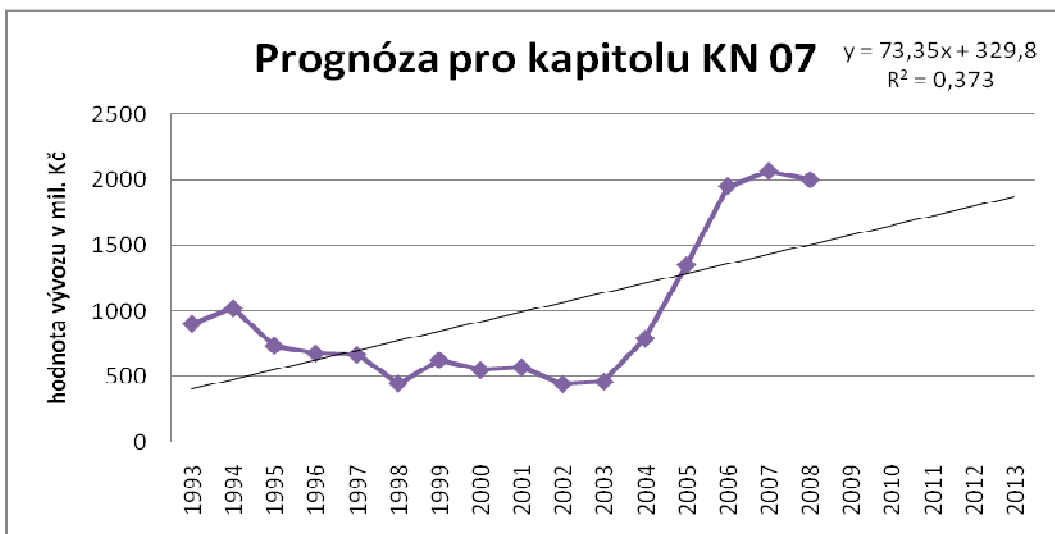
8.3 Seznam obrázků

Obr. 5.1 Prognóza kakao a kakaové výrobky	41
Obr. 5.2 Prognóza různé potravinové přípravy.....	42
Obr. 5.3 Prognóza nápoje, lihové tekutiny a ocet.....	43
Obr. 6.1 Vývoj vývozu komodity KN 01 živá zvířata za roky 1993 – 2008 v mil. Kč.....	46
Obr. 6.2 Vývoj vývozu komodity KN 21 různé potravinové přípravy za roky 1993 – 2008 v mil. Kč	47
Obr. 6.3 Vývoj vývozu komodity KN 11 mlýnské výrobky, slad a škroby za roky 1993 – 2008 v mil. Kč	48
Obr. 6.4 Vývoj komoditní struktury českého agrárního vývozu v průměru za všechny tři sledovaná období v mil. Kč.....	49

Přílohy

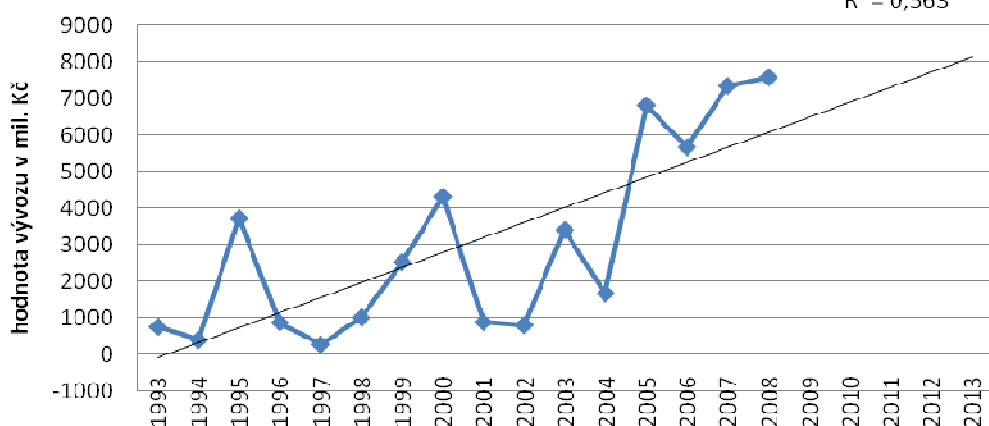
Přílohy 1 (index determinace je nižší než 0,7)





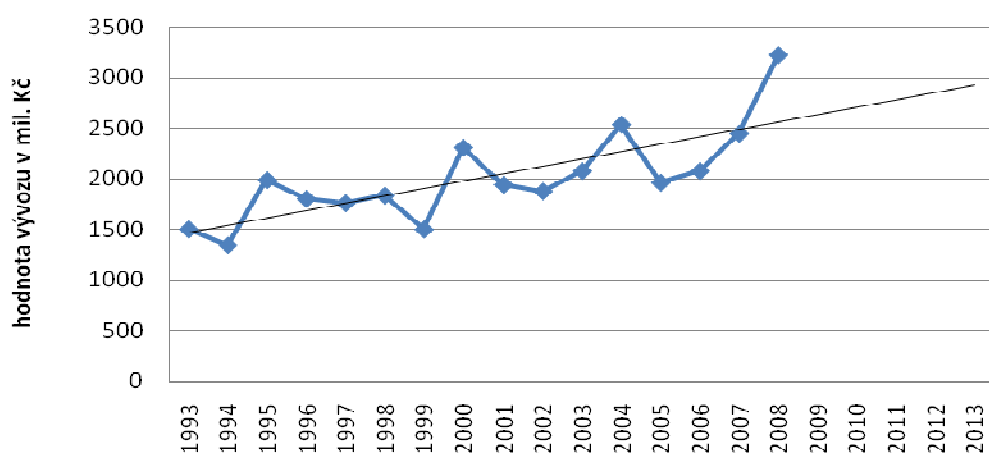
Prognóza pro kapitolu KN 10

$$y = 412,0x - 505,2$$
$$R^2 = 0,563$$



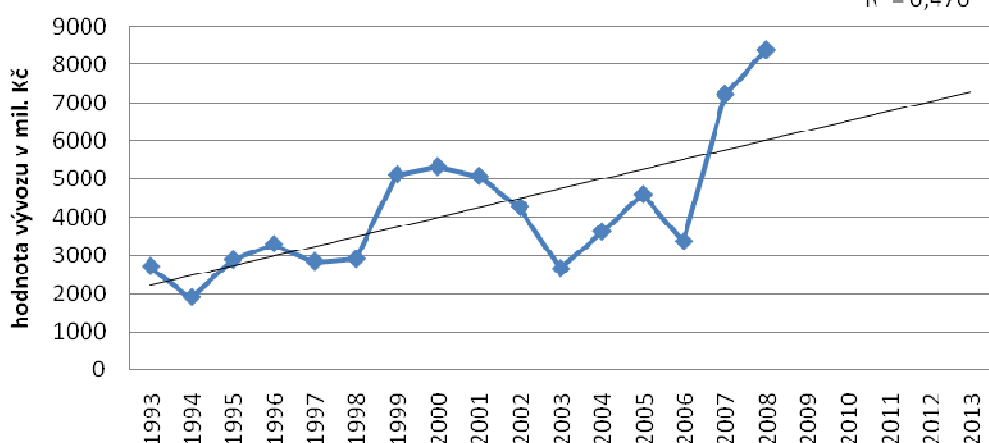
Prognóza pro kapitolu KN 11

$$y = 73,42x + 1389,$$
$$R^2 = 0,581$$

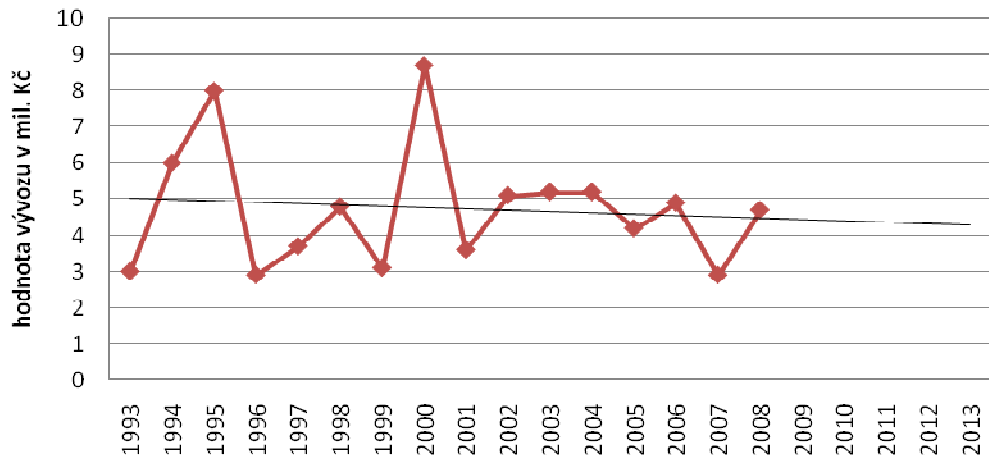


Prognóza pro kapitolu KN 12

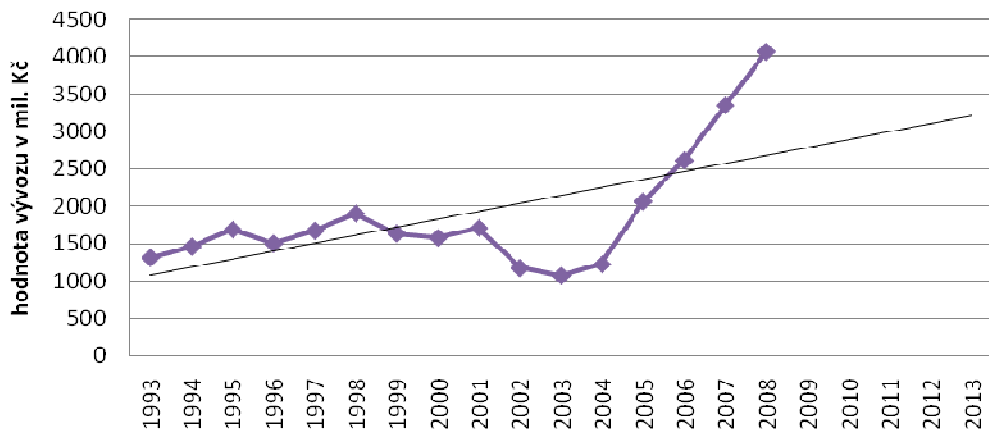
$$y = 253,8x + 1970,$$
$$R^2 = 0,470$$



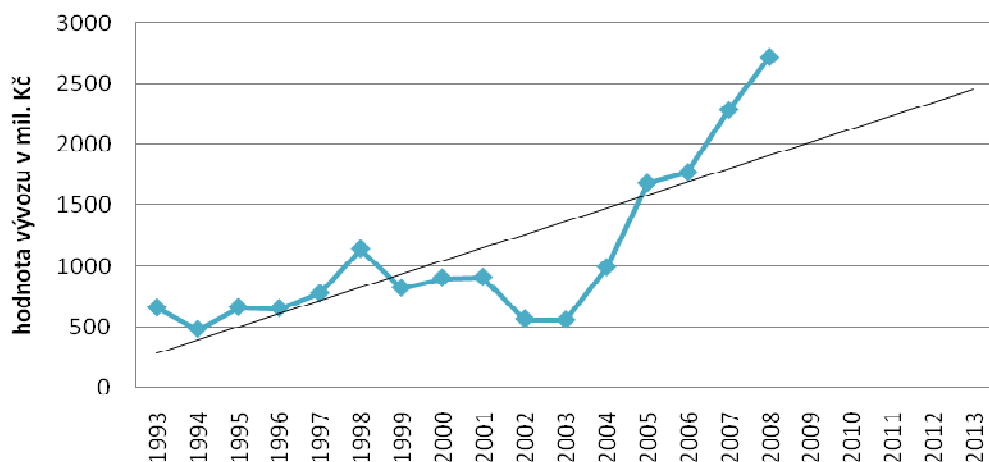
Prognóza pro kapitolu KN 14 $y = -0,035x + 5,047$ $R^2 = 0,009$

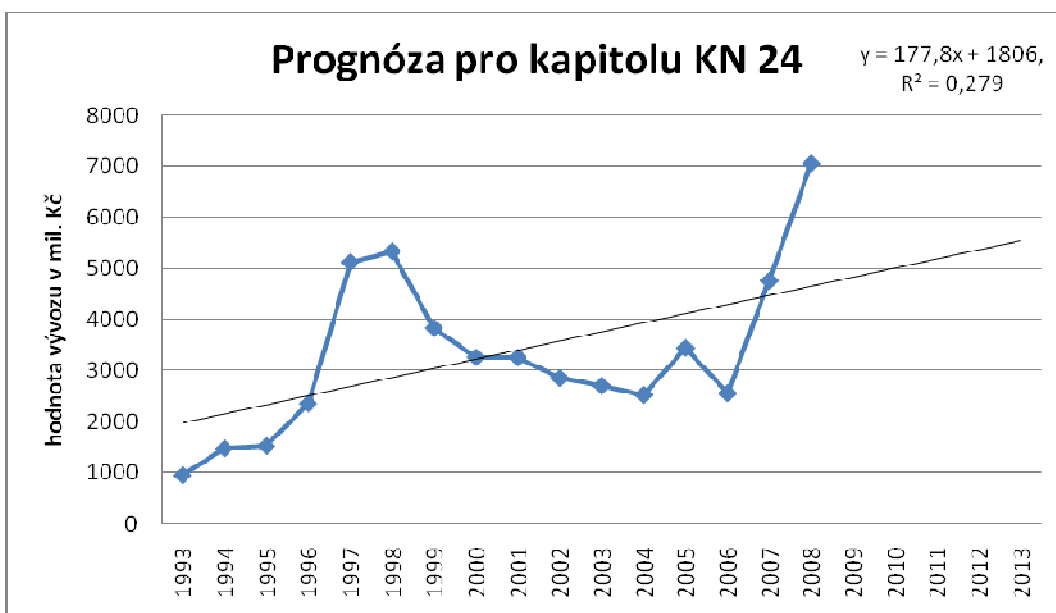
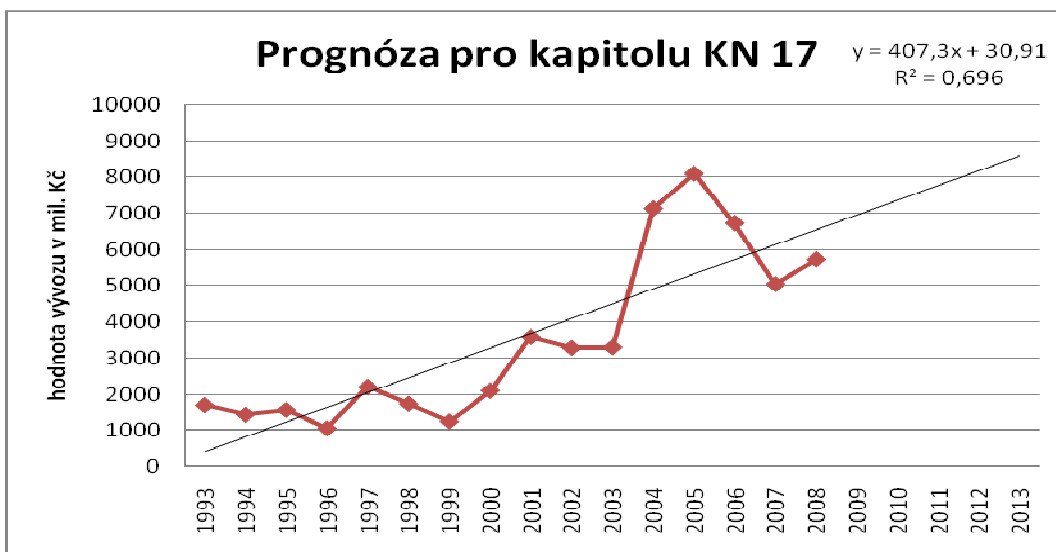


Prognóza pro kapitolu KN 15 $y = 106,5x + 971,6$ $R^2 = 0,387$

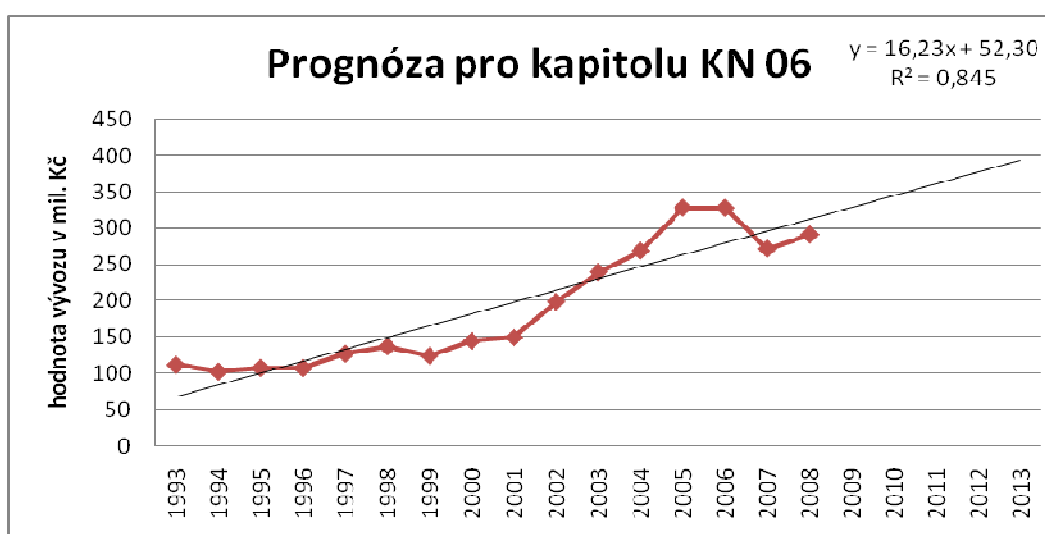
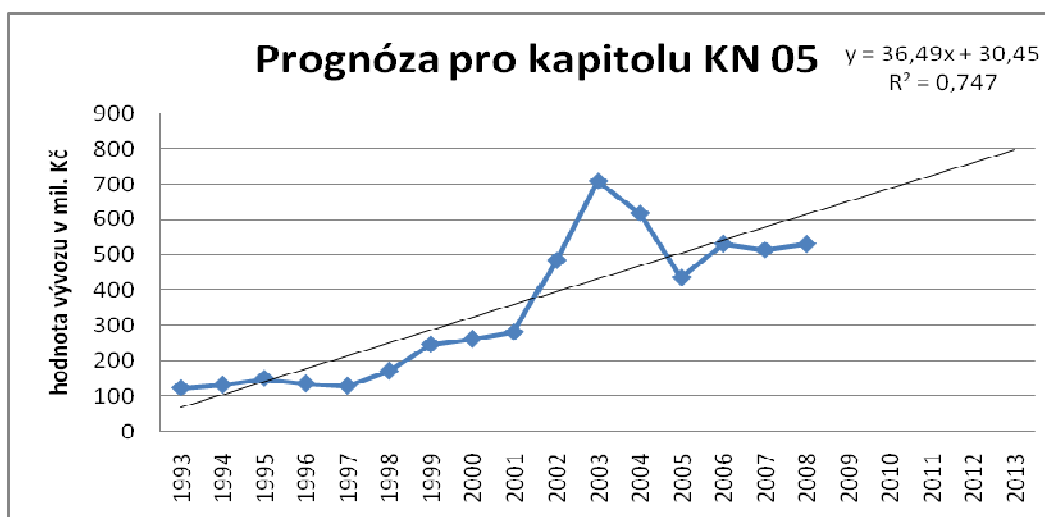
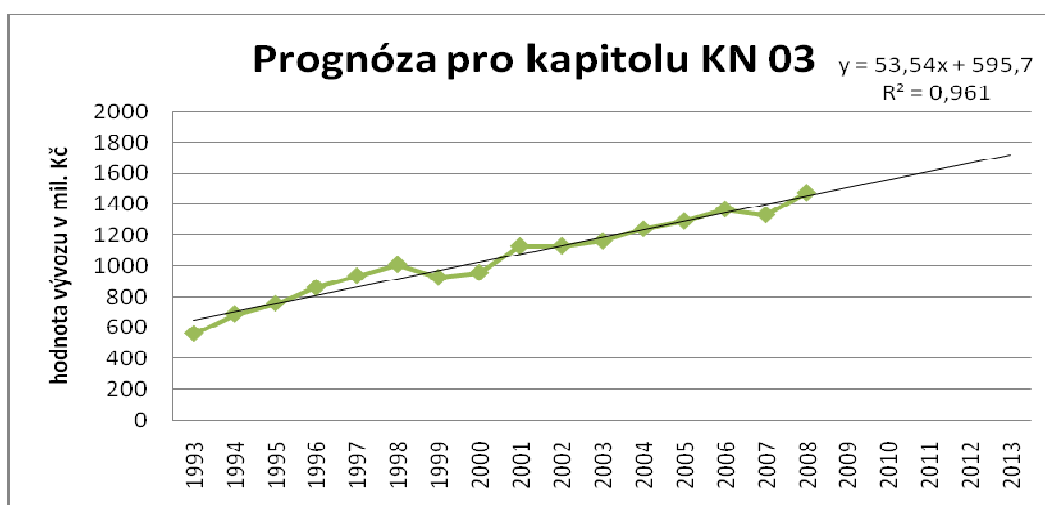


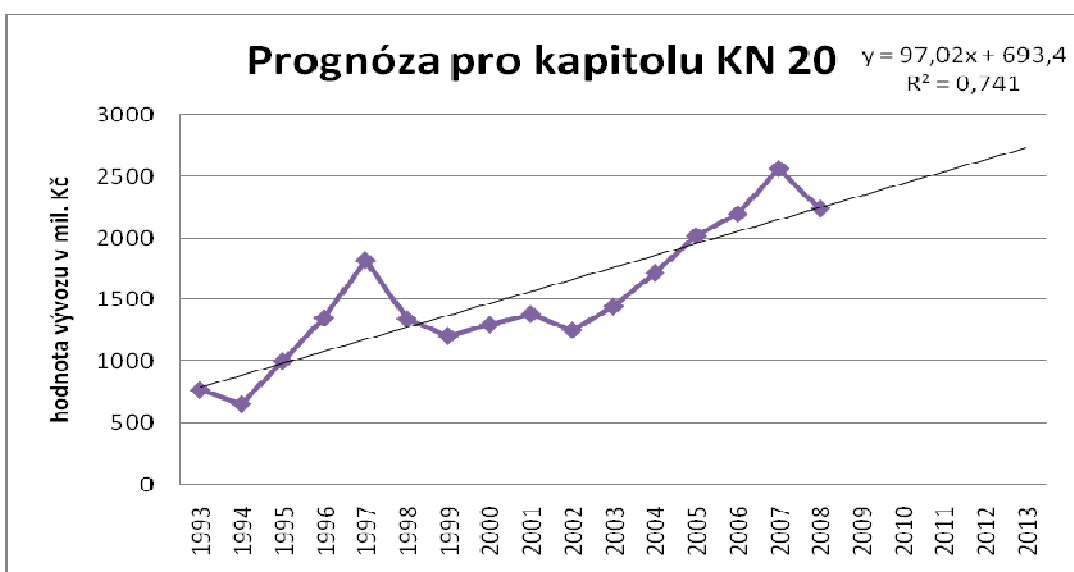
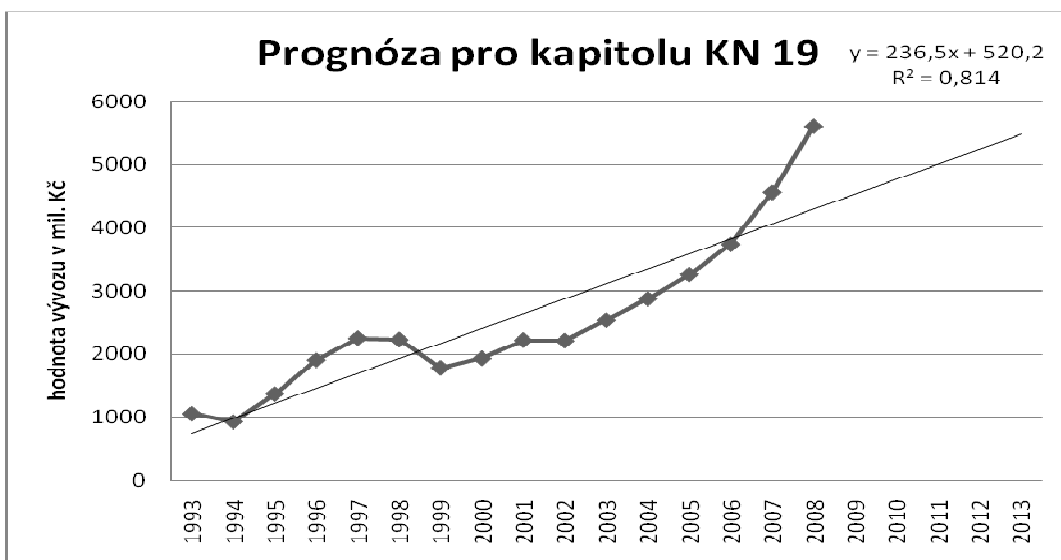
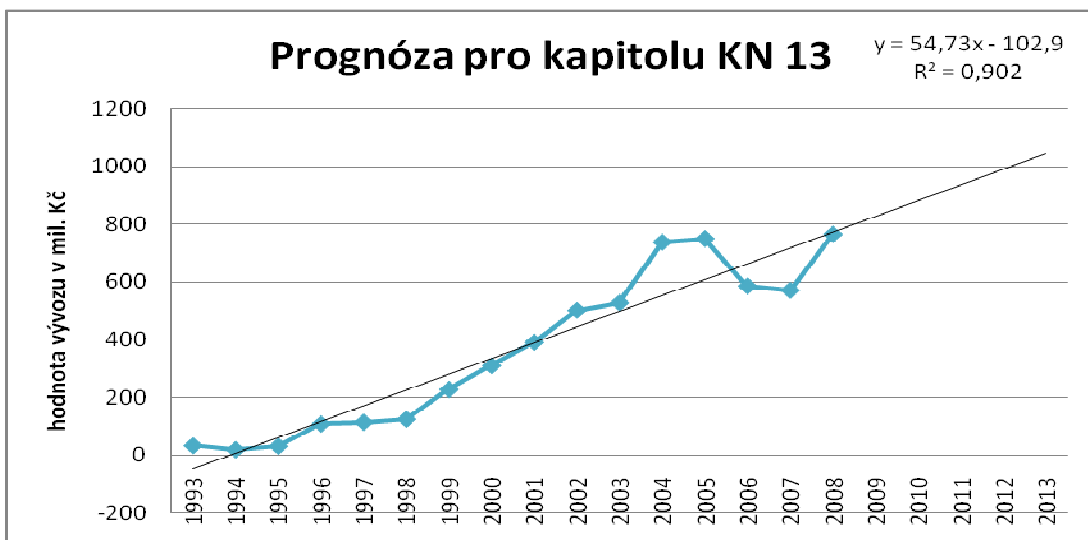
Prognóza pro kapitolu KN 16 $y = 108,1x + 179,3$ $R^2 = 0,600$





Přílohy 2 (index determinace je vyšší než 0,7, ale vybrané komoditní agregace mají malý význam na celkovém agrárním exportu)





Prognóza pro kapitolu KN 23

$$y = 197,0x + 376,9$$
$$R^2 = 0,771$$

